

Emilia Pasanen

”Odottaa, että tapahtuuko jotain.”

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia yhteistyöstä lastensuojelun kanssa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi - varhaiskasvatus

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

3.11.2024

Tiivistelmä

Tekijä:	Emilia Pasanen
Otsikko:	”Odottaa, että tapahtuuko jotain” – Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia yhteistyöstä lastensuojelun kanssa
Sivumäärä:	32 sivua + 2 liitettä
Aika:	03.11.2024
Tutkinto:	Sosionomi, varhaiskasvatus
Tutkinto-ohjelma:	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Ohjaaja(t):	Lehtori Ulla Saukkonen Lehtori Katja Ihamäki

Lastensuojelun tärkein tehtävä on sen asiakkaina olevien lapsien hyvinvoinnin ja edun turvaaminen sekä lainmukainen toiminta. Varhaiskasvatus taas on keskeinen osa lasten kasvua ja kehitystä, ja sen tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja oppimista. Tämä opinnäytetyö keskittyy siihen, miten näiden toimijoiden yhteistyötä ja käytäntöjä voitaisiin kehittää, jotta eri viranomaiset voisivat taata lapsen edun toteutumisen moniammatillisena yhteisönä ja palveluverkkona.

Opinnäytetyössäni tutkin mitkä ovat työelämän yhteistyökumppanini Pisan päiväkodin varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemusten mukaan haasteet lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välillä ja miten yhteistyötä eri toimijoiden välillä voitaisiin parantaa. Tavoitteeni on selvittää millä tavoilla yhteistyötä voidaan lisätä, jotta lapsen etu toteutuisi lakien ja sopimusten mukaisesti. Toivon, että työn lopputuloksena minulla olisi antaa suosituksia ja ehdotuksia työelämän kumppanilleni siitä, miten yhteistyötä lastensuojelun ja päiväkodin henkilökunnan välillä voitaisiin parantaa ja tehostaa.

Aineistonkeruu menetelmänä käytetään teemahaastattelua, joka toteutetaan kasvotusten, litteroidaan ja analysoidaan luokittelemalla vastaukset kolmeen teemaan ja neljään luokkaan. Haastattelen viittä Pisan päiväkodin työntekijää, koska he edustavat erilaisia koulutustaustoja, ikäluokkia ja sukupuoliä. Sain haastateltaviksi kaksi varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa ja kolme varhaiskasvatuksen opettajan sijaista.

Yhteenvedonä voidaan todeta, että lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö oli sitä positiivisempää ja onnistuneempää varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkökulmasta, mitä enemmän kontaktia lastensuojelulla ja varhaiskasvatuksen toimijoilla oli. Kaikki haastateltavat olivat hyvin avoimia ja jopa toivoivat enemmän moniammatillista yhteistyötä sekä tiimityöskentelyä lastensuojelun viranomaisten kanssa. Haastateltavat toivoivat sekä itselleen, että yhteistyö verkostoilleen enemmän resursseja, jotta lapsen suojelua voitaisiin toteuttaa oikea-aikaisesti ja myös ennakkollisesti.

Avainsanat: Varhaiskasvatus, Lastensuojelu, Moniammatillinen yhteistyö, Ennaltaehkäisevä lastensuojelu

Tämän opinnäytetyön alkuperä on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla

Abstract

Author: Emilia Pasanen
Title: "Waiting, if something happens" – Early childhood education staff's experiences of collaboration with child protection services
Number of Pages: 32 pages + 2 appendices
Date: 03 November 2024

Degree: Bachelor of Social Services
Degree Programme: Social Services
Instructor(s): Ulla Saukkonen, Principal Lecturer
Katja Ihamäki, Principal Lecturer

The primary task of child protection services is to safeguard the well-being and best interests of the children with their clientship, while ensuring that all actions are conducted in accordance with the law. Early childhood education plays a central role in children's growth and development, with the aim of promoting their overall well-being and learning. This thesis focuses on how the collaboration and practices between these entities can be improved so that different authorities can work together as a multidisciplinary community and service network to guarantee the child's best interests.

In this thesis, I examine what challenges exist between child protection services and early childhood education based on the experiences of early childhood education staff members at the Pisa daycare, and how collaboration between the various actors could be improved. I hope that the outcome of this work will provide recommendations and suggestions for my working-life partner on how to improve cooperation between child protection services and daycare staff.

The data collection method used was theme interviews, which were conducted in person, transcribed, and analyzed by categorizing the responses into three themes and four categories. I interviewed five employees from Pisa daycare, as they represent diverse educational backgrounds, age groups, and genders. Among the interviewees were two early childhood education assistants and three substitute early childhood education teachers.

In summary, the collaboration between child protection services and early childhood education was perceived as more positive and successful from the perspective of early childhood education staff when there was more contact between the two parties. All interviewees were very open and even expressed a desire for more multidisciplinary collaboration and teamwork with child protection authorities. The interviewees also hoped for more resources, both for themselves and their cooperation networks, to ensure timely and preventive protection of the child.

Keywords: Early childhood education, Child protective services, Multidisciplinary collaboration, Preventive protection

The originality of this thesis has been checked using Turnitin Originality Check service.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Pisan päiväkoti	2
3	Varhaiskasvatus	3
4	Lastensuojelu	5
4.1	Lastensuojelua ohjaava lainsäädäntö	6
4.2	Ehkäisevä lastensuojelu varhaiskasvatusympäristössä	7
5	Monialainen ja moniammatillinen yhteistyö	10
6	Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välinen yhteistyö	12
6.1	Lapsen etu ja lapsikeskeisyys	14
6.2	Lapsen suojelun tietosuojakysymykset	16
7	Opinnäytetyön toteutus	17
7.1	Menetelmät	18
7.2	Analyysi	21
8	Tulokset	22
8.1	Lapsen suojelu varhaiskasvatuksessa	23
8.2	Lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö	25
8.3	Yhteistyö tulevaisuudessa	26
8.4	Yhteenveto	27
9	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	28
10	Pohdinta	30
	Lähteet	33
	Liitteet	
	Liite 1. Haastattelukysymykset	

1 Johdanto

Varhaiskasvatuksen merkitystä ennaltaehkäisevänä työnä sekä vanhemmuutta tukevana palveluna on korostettu viime vuosina (Suomen Vanhempainliitto Ry 2024). Varhaiskasvatuksen työntekijät näkevät lapsia ja perheitä päivittäin ja heillä on eturivin paikka huomata muutokset lasten tai aikuisten käytöksessä sekä vanhempien jaksamisessa. Myöskään lapsen ja varhaiskasvatuksessa työskentelevän aikuisen välistä suhdetta ei tule aliarvioida. Juuri siitä omasta aikuisesta, voi tulla päiväkodissa monta tuntia viettävälle lapselle todella tärkeä, jolle voi uskoa sellaisia asioita, mitä ei ehkä kotona uskalla sanoa.

Varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli lasten kasvun ja oppimisen tukemisessa sekä perheiden ja vanhemmuuden hyvinvoinnin edistämisessä, mutta joskus tarvitaan myös lastensuojelun tai sosiaalityön apua. On siis tarpeellista kehittää systemaattista ja joustavaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä, jotta lapsi ja perhe saavat ajoissa tarvitsemansa avun. Saumaton yhteistyö ei kuitenkaan aina toteudu käytännössä. (Muuronen & Paasivirta 2024).

Perheiden huonovointisuudesta ja lastensuojelun tärkeydestä, sen oikea aikaisuudesta sekä työmäärästä on käyty paljon yhteiskunnallista keskustelua (Suominen 2024 & Viitanen 2024). Etenkin se nousee otsikoihin silloin, kun lapsen elämäntilanteesta on annettu tuomioistuimen päätös ja rangaistus (Kainulainen 2024). Myös ne lapset, joiden elämä ei ylitä uutiskynnystä, ovat ansainneet oikeuden onnelliseen ja hyvään elämään, kuten kuka tahansa muu ihminen. Lapset ovat puutteellisen toimintakykynsä takia heikommassa asemassa aikuisväestöön nähden ja siksi he tarvitsevat kaikkien heitä kohtaavien aikuisten huomion ja turvan. Lapsuuden turvaaminen on viime sijassa jokaisen lasta kohtaavien aikuisten tehtävä. Se etenkin on perhettä lähes päivittäin varhaiskasvatuksessa kohtaavien opettajien, sosionomien ja lastenhoitajien tehtävä.

Olen opiskelujeni aikana työskennellyt varhaiskasvatuksessa, kuin myös lastensuojelun alueyksikössä. Lisäksi olen tehnyt kiireellisesti sijoitettujen lasten ja heidän perheidensä kanssa töitä vastaanottoperhetoiminnassa. Kaikissa näissä toimintaympäristöissä nousi esille se, kuinka tärkeää palveluiden oikea aikaisuus sekä ennaltaehkäisevä työ on koko perheen hyvinvoinnille. Viranomaisten ja muiden toimijoiden välinen selkeä kommunikaatio ja systemaattinen moniammatillinen yhteistyö, ovat tärkeitä pienten lasten ja heidän perheidensä auttamisessa.

Opinnäytetyössäni tutkin millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen työntekijöillä on lastensuojelusta ja lastensuojelussa toimivien viranomaisten kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Opinnäytetyöni aiheeksi valikoitui siis varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välisen yhteistyön, koska nämä kaksi tahoa ovat tärkeitä palveluita, joilla turvataan pienten lasten ja perheiden hyvinvointia. Haluan selvittää, kuinka näiden kahden toimijoiden yhteistyö toteutuu käytännössä ja millaista kokemusta varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on lastensuojelusta. Moniammatillinen yhteistyö on oleellinen osa sosionomin koulutusta ja siksi tämä aihe sopii hyvin sosionomin opinnäytetyöksi. Tutkimalla lastensuojelu varhaiskasvatuksen näkökulmasta, voin saada tietoa lapsen suojelun käytännöistä ja haasteista varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä sekä siitä, miten yhteistyötä voidaan kehittää lapsen edun mukaisesti.

Työelämä yhteistyökumppanini on Espoon kaupungin Pisan päiväkoti, jonka henkilökunta on toivonut enemmän tietoutta lastensuojelusta. Olen tehnyt ja teen töitä Pisassa varhaiskasvatuksen opettajan sijaisena.

2 Pisan päiväkoti

Toteutan opinnäytetyöni Pisan päiväkodissa. Pisan päiväkoti sijaistaa Espoossa, entisen Pisan kartanon alueella, metsäisessä ympäristössä Pisan asukaspuiston vieressä. Päiväkodissa on viisi ryhmää, kaksi 3–5-vuotiaiden ryhmää sekä kolme alle 3-vuotiaiden ryhmää. Päiväkodissa ei ole esiopetusta. Päiväkodissa työskentelee pääsääntöisesti yksi pätevä opettaja tai opettajan sijainen jokaisessa ryhmässä. Opettajan työpareina on lastenhoitajia ja yhdessä ryhmässä varhaiskasvatuksen sosionomi. Henkilökunnan koulutustausta vaihtelee lähihoitajan tutkinnosta, ammatillisen korkeakoulun sosionomi tutkintoon ja varhaiskasvatuksen opettajan ylioppilastutkintoon. Pisan päiväkoti on perustettu vuonna 1992 ja päiväkoti lupaa sen toiminnassa korostuvan lapselle ominaiset tavat toimia; leikkiminen, liikkuminen ja erilaiset taiteelliset kokemukset ja tutkiminen.

Pisan päiväkoti soveltuu hyvin työelämän kumppaniksi, koska se lupaa toiminnassaan korostaa perheiden kanssa tehtävää tiivistä yhteistyötä sekä yhteistyötä kasvun ja oppimisen tuen henkilöstön kanssa, kuten lastensuojelun, puheterapeuttien ja neuvolan sekä varhaiskasvatuksen kuraattorin ja psykologin kanssa, joihin myös vanhemmat voivat olla yhteydessä. (Espoon kaupunki, 2024)

Opinnäytetyöni tutkimuskohteena ovat varhaiskasvatuksen toimijat, joilla ei ole paljon kokemusta yhteistyöstä lastensuojelun kanssa. Tein opintojen viimeisen harjoittelujakson Pisan päiväkodissa varhaiskasvatuksen opettajan sijaisen alle kolmevuotiaiden lasten ryhmässä. Jäin opettajan sijaiseksi koko toimintavuodeksi vielä harjoitteluni jälkeen ja teen päiväkodissa edelleen opintojeni ohessa keikkatyötä. Pisan päiväkodissa on havaintojeni mukaan avoin yhteistyö vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan välillä ja monet päiväkodin työntekijät ovat kiinnostuneita alan muutoksista sekä itsensä kouluttamisesta. Keskustelin päiväkodin johtajan ja työtovereitteni kanssa siitä, millälaisia kokemuksia päiväkodin henkilöstöllä on lastensuojelusta. Keskusteluissa nousi esiin, että monilla henkilöstöön kuuluvilla oli hyvin epävarma käsitys omasta roolistaan lastensuojelun yhteistyökumppanina ja paljon epätietoisuutta siitä, milloin lastensuojeluilmoitus tulisi tehdä. Halusin syventyä juuri näihin kysymyksiin opinnäytetyössäni, eli millaisia ajatuksia ja mielikuvia lastensuojelu ja lastensuojeluilmoituksen tekeminen herättää työyhteisössä, jossa ei ole paljoa kokemusta lastensuojelusta. Tämä antaa hyvää kuvaa siitä, millaisena lastensuojelu nähdään varhaiskasvatusympäristössä ja miten yhteistyötä voisi lähteä kehittämään.

3 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuslaki määrittelee varhaiskasvatuksen lapsen suunnitelmallisen ja tavoitteellisen kasvatuksen opetuksen ja hoidon muodostamana kokonaisuutena, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatuksen tulee tukea lapsen kasvua, kehitystä, oppimista sekä edistää hyvinvointia. Varhaiskasvatuksen tavoitteisiin kuuluu myös edistää lapsen elinikäistä oppimista, koulutuksellista tasa-arvoa sekä mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset. (Varhaiskasvatuslaki 2024).

Varhaiskasvattajan tulee myös edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. Myös huoltajia tukee tukea kasvatustyössä ja mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun. (Varhaiskasvatuslaki 2024). Kaiken kaikkiaan suomalaisessa varhaiskasvatuspedagogiikassa korostuu kokonaisvaltainen näkemys varhaiskasvatuksesta. Kasvatus, opetus ja hoito nähdään kiinteästi toisiinsa nivoutunein ja siksi pedagogiikka rakentuu kokonaisuuden ympärille.

Pedagogisen työn lisäksi varhaiskasvatuksessa on mahdollista toteuttaa tärkeää ja voimakas vaikutteista vanhemmuuden tukityötä ja ennaltaehkäisevää hyvinvointityötä. Varhaiskasvatus, erityisesti päiväkodissa, voidaan katsoa olevan hyvin kiinteä osa suo-

malaisten lapsiperheiden arkea. Näissä arkiympäristöissä vanhemmuuden ennaltaehkäisevän tuen tulisi olla saatavilla matalalla kynnyksellä, joten peruspalveluna päiväkoti on luonteva ympäristö kohdata ja tukea perheitä. Vanhemmuus on kokonaisvaltainen elämänmuutos, joka myös muuttaa muotoaan lapsen kasvaessa ja kehittyessä. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset voivat tukea vanhempia vanhemmaksi kasvamisessa omalla ammattiosaamisellaan sekä vahvalla kokemustiedolla, esimerkiksi tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittämällä sekä vaikuttamalla vanhemman käsityksiin ja mieli-kuviin omasta lapsestaan. (Suomen Vanhempainliitto Ry 2024).

Varhaiskasvatuksen kokonaisuutta varten Opetushallitus on tehnyt varhaiskasvatussuunnitelman, joka on viimeksi päivitetty vuonna helmikuussa 2022, vastaamaan uutta varhaiskasvatustilaa ja se astui voimaan elokuussa 2022. (Opetushallitus, 2023). Huomioitavaa on, että hallituksen linjauksen mukaan, varhaiskasvatussuunnitelmaa on päivitetty vuonna 2023 (Opetushallitus 2023). Varhaiskasvatussuunnitelma on yhteiskunnan virallisesti ilmaisema tahtotila, jota sen varhaiskasvatusinstituutio eli päiväkodit, perhepäivähoito ja muut järjestöt toteuttavat. Uusi varhaiskasvatustilaa määrittelee varhaiskasvatuksen erilaisten työtehtävien ammattilaisten soveltuvuuden ja koulutusvaatimukset tarkemmin kuin aikaisemmin, mutta kaiken kaikkiaan henkilö ei voi toimia varhaiskasvatuksen piirissä ilman varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta laadittua opetusta ja tutkimusta. (Opetushallitus, 2023).

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus koostuu kolmesta tasosta. Valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lapsen yksilöllisestä varhaiskasvatussuunnitelmasta. Näissä määrätään varhaiskasvatuksen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen toimijoiden ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä. (Opetushallitus 2023, s.9–10).

Varhaiskasvatussuunnitelmassa myös todetaan, että varhaiskasvatuksessa on tehtävä yhteistyötä lastensuojelun, lastenneuvolan ammattilaisten sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyö on erityisen tärkeää, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tarvitsemää tukea suunnitellaan ja järjestetään. Lapsille 4-vuotiaana tehtävään laajaan terveydelliseen kuuluu myös, huoltajan kirjallisella suostumuksella, varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antamalle arviolle tulee varhaiskasvatussuunnitelman mukaan antaa

tärkeä painoarvo, kun arvioidaan lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Varhaiskasvatuksen arvio on myös tärkeässä roolissa lapsen tuen tarpeiden varhaisessa tunnistamisessa monialaisessa yhteistyössä. (Opetushallitus 2023, s. 39).

4 Lastensuojelu

Lastensuojelun asiakasperheitä on kaikenlaisista taustoista ja ekonomisista luokista. Syyt lasten pahoinvoinnille ovat moninaiset ja yksilölliset jokaisen lapsen ja perheen kohdalla. Lastensuojelun tärkein tehtävä on sen asiakkaina olevien lapsien hyvinvoinnin ja edun turvaaminen sekä lainmukainen toiminta. Lastensuojelun lähtökohtana on aina oltava lapsen etu. Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen (Suomen Unicef Ry 2024) ja Suomen lastensuojelulaki (2024) ovat tärkeimmät lastensuojelua ohjaavat asiakirjat.

THL:n ohjeistuksien mukaan lastensuojelulla on kolme perustehtävää: lasten yleisiin kasvuolosuhteisiin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinaisen lasten suojelutehtävä (THL 2024). Näitä toteutetaan asiakassuunnitelmien laatimisella, avohuollon tukitoimilla, lapsen kiireellisellä sijoituksella, huostaanoton ja sijaishuollon järjestämisellä ja jälkihuollolla aina yksilöllisesti lapsi- ja perhekohtaisesti.

Lastensuojelun asiakkuus tai lastensuojeluasian vireilletulo voi käynnistyä monella eri tavalla. Odottavalle äidille ja syntymättömän lapsen tulevalle perheelle voidaan turvata tukitoimia jo raskausaikana ennakkollisella lastensuojeluilmoituksella. Lapsen suojelussa keskeistä on lastensuojeluilmoitus, joka on tehtävä viipymättä, mikäli lapsesta tai hänen perheestään on herännyt huoli. Kuka tahansa voi tehdä lastensuojeluilmoituksen myös anonyymisti, mutta monilla ammattikunnilla ja luottamus tehtävissä toimivilla tahoilla on lakisääteinen ilmoitusvelvollisuus. Lastensuojeluilmoituksen sijaan ilmoitusvelvollinen henkilö voi olla myös yhteydessä sosiaalihuoltoon yhdessä asianomaisten, kuten lapsen tai huoltajan, kanssa. (THL 2024).

Kun lastensuojelun työntekijä saa tietää, esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen kautta, lapsesta tai perheestä, joka mahdollisesti tarvitsee lastensuojelun tukea ja palveluita, puhutaan lastensuojeluasian vireilletulosta. Myös lapsi itse tai hänen huoltajansa voi omalla yhteydenotolla, tuoda asian lastensuojelutyöntekijän tietoon, jolloin vireilletulo tapahtuu lastensuojelulain mukaisena hakemuksena. Vireilletulon jälkeen sosiaalityöntekijä arvioi ensin kiireellisten toimenpiteiden tarpeen ja tekee palvelutarpeen arvioinnin, mikäli se ei ole ilmeisen tarpeetonta. Sosiaalityöntekijä myös arvioi, tarvitseeko

palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvittää lastensuojelun tarve. Lastensuojelun asiakkuus alkaa, jos vireilletulon jälkeen ryhdytään kiireellisiin lastensuojelun tukitoimiin, ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistumista lapselle annetaan muita lastensuojelun palveluita tai jos palvelutarpeen arvioinnissa todetaan, että lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluita ja tukitoimia. Lastensuojelu on lakivelvoitteinen aloittamaan palvelutarpeen arviointi viimeistään seitsemän arkipäivää lastensuojeluasian vireilletulosta. Palvelutarpeen arvioinnin tulee olla valmis kolme kuukautta vireilletulosta. (THL 2024).

Yhteiskunnallisessa keskustelussa on puhuttu paljon siitä, kuinka lastensuojeluilmoitusten määrää pyritään vähentämään tavoitteellisesti. Tällä tarkoitetaan sitä, että peruspalveluissa, kuten varhaiskasvatuksessa, lapsen elämän riskitekijät otettaisiin puheeksi lapsen huoltajien kanssa tehokkaammin ja varhaisemmassa vaiheessa, jolloin lapsen olosuhteisiin päästäisiin vaikuttamaan niin ettei korjaavia palveluita tarvittaisi. Keskustelun tarkoituksen tulisi siis olla korostaa peruspalveluiden lapsen elämän riskitekijöihin puuttumisen velvollisuus eikä niinkään varsinaisten lastensuojeluilmoitusten vähentäminen. Tämä voi antaa väärän viestin lastensuojelun yhteistyötahoille ja nostaa kynnystä lastensuojeluilmoituksen tekoon. Lastensuojeluilmoituksen määrästä ei tule myöskään vetää johtopäätöstä siitä, että lapset voisivat huonommin kuin aiemmin. Lisääntyneet ilmoitusmäärät merkitsevät sitä, että ihmisten tietoisuus ilmoitusvelvollisuudesta on lisääntynyt ja lapsen suojeleminen viranomaisten välisenä yhteistyönä on toimivaa. (Saastamoinen 2016: s. 128–129).

4.1 Lastensuojelua ohjaava lainsäädäntö

Lastensuojelun, kuten myös varhaiskasvatuksen, toimintaa ohjaavat ensisijaisesti lait ja viralliset velvoitteet. Tärkeimpiä lastensuojelua koskevia lakeja ovat Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus (Yleissopimus lapsen oikeuksista 2024) sekä Suomen lastensuojelulaki (Lastensuojelulaki 2024).

Lapsen oikeuksien sopimus on laajasti ratifioitu kansainvälinen ihmisoikeussopimus, joka asettaa oikeudellisesti sitovat velvoitteet valtioille lapsen oikeuksien turvaamiseksi. Sopimuksessa määritellään lapsen oikeudet neljässä pääkategoriassa: oikeus elämään ja kehitykseen, oikeus suojelemaan, oikeus osallisuuteen ja oikeus yhdenvertaisuuteen. Sopimuksen keskeisiä periaatteita ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus ilmaista mielipiteensä ja saada ne huomioiduksi, sekä velvollisuus suojella lasta kaikilta

väkivallan muodoilta ja hyväksikäytöltä. Sopimus edellyttää, että valtioiden on säädettävä tarvittavat lait ja kehitettävä toimintatavat, joilla lapsen oikeudet taataan kaikilla elämän osa-alueilla. (Yleissopimus 2024).

Suomen lastensuojelulaki on keskeinen lainsäädännöllinen väline, jonka tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Laki määrittelee lapsen edun ensisijaiseksi kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa ja korostaa ennaltaehkäisevien palveluiden, kuten varhaiskasvatuksen, merkitystä, jotta lapsen kasvuympäristön ongelmiin voidaan puuttua ajoissa. Lain mukaan lastensuojelun toimenpiteet voidaan kohdistaa lapseen tai hänen perheeseensä aina kevyimmistä tukitoimista raskaampiin, kuten huostaanottoon, jos lapsen hyvinvointi on vakavasti vaarantunut. Lastensuojelulaki velvoittaa viranomaiset, kuten sosiaalityöntekijät, toimimaan lapsen edun mukaisesti ja kuulemaan lasta häntä koskevissa asioissa. (Lastensuojelulaki, Finlex, 2024).

Molemmissa asiakirjoissa on selkeä näkemys siitä, mitkä ovat hyvät lähtökohdat lapsen kasvuun ja kehitykselle, jotta hän voisi elää Yhdistyneiden Kansakuntien ja Suomen valtion arvojen mukaista ja hyvää elämää. YK:n arvoissa painotetaan rauhaa, solidaarisuutta ja hyväksyntää ja Suomen arvoissa tasa-arvoa, oikeudenmukaisuutta ja hyvinvointia mutta molemmissa nämä saavutetaan takaamalla lapselle oikeudet turvalliseen elinympäristöön, läheisiin ja mahdollisuuteen kehittyä omaan potentiaaliinsa.

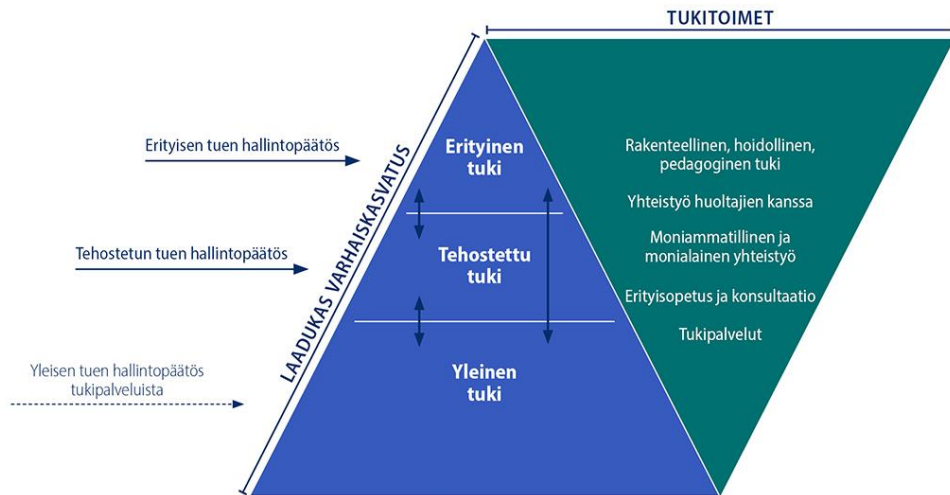
Kuten kaikilla muillakin, lapsilla on näiden asiakirjojen myötä taattu oikeudet ihmisarvoon, toteuttamaan omaa kulttuuriaan, uskontoaan ja elämäntavustaan, häntä ei saa syrjiä hänen tai perheensä taustojen vuoksi ja hänellä on oikeus fyysiseen ja henkiseen koskemattomuuteen. Molemmissa asiakirjoissa korostetaan, kuinka lapsen vanhempiä, perhettä ja/tai huoltajia on tuettava ja autettava lapsen kasvatuksessa ja kehityksessä. Lapsen oikeuksien sopimuksessa mainitaan vielä korostetummin vanhempien oikeudet ja vastuu lapseensa ja lapsestaan. Lisäksi molemmissa myös korostetaan kuinka lapsen etu, tulee olla ensisijalla kaikissa häntä koskevissa päätöksissä, joita tehdään valtion tai sosiaalihuollon piirissä.

4.2 Ehkäisevä lastensuojelu varhaiskasvatusympäristössä

Lastensuojelulain mukaan kuntien ja hyvinvointialueiden on järjestettävä lapsille, nuorille ja heidän perheilleen, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkuudessa, ehkäisevää lastensuojelua hyvinvoinnin edistämiseksi. Ehkäisevän lastensuojelun tarkoitus on

edistää lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta. Kuten edellisessä luvussa kuvasin, varhaiskasvatustalain määrittää varhaiskasvatuksen tehtäväksi nämä samat asiat, mutta varhaiskasvatustalainympäristössä ehkäisevää lastensuojelua on pedagogisen varhaiskasvatuksen lisäksi yleinen tuki, tehostettu tuki sekä erityinen tuki. (Lastensuojelutalain 3 a §).

Varhaiskasvatustalainssa toteutettava tuki

Kuva 1. Opetus- ja kulttuuriministeriön mukainen lapsen tuki varhaiskasvatustalainssa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2024).

Kaikki varhaiskasvatustalainssa olevat lapset ovat yleisen tuen piirissä, mutta lapsi voi tarvita yksilöllistä yleistä tukea joihinkin tiettyihin taitoihin, kuten kielen kehitykseen, sosio-emotionaalisiin taitoihin ja itsesäätelyyn, tai tiettyihin tilanteisiin, kuten siirtymätilanteisiin, kaverisuhteisiin ja leikkiin. Tehostettua tukea lapsi saa, mikäli yleinen tuki ei ole riittävä. Se on vahvempaa, säännöllisempää ja pitkäkestoisempää kuin yleinen tuki eikä se tarvitse aiempaa yleisen tuen päätöstä. Mikäli yleinen ja tehostettu tuki eivät riitä, siirrytään seuraavalle portaikolle erityiseen tukeen, jota lapselle annetaan esimerkiksi vammasta, sairaudesta tai kehityksen viivästyelmästä johtuen. Kaikkiin tuen tasoihin tehdään hallinnollinen päätös, jota edeltää pedagoginen arviointi, mutta lapsi ei tarvitse erillistä diagnoosia saadakseen yleistä, tehostettua tai erityistä tukea. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2024.)

Ehkäisevää lastensuojelua on tärkeää toteuttaa riittävän varhaisessa vaiheessa (Lastensuojelutalain 2 §:n 2 momentti). Riittävän varhaisessa vaiheessa lapsen ja perheen tilan-

teeseen puuttuminen on lapsen näkökulmasta inhimillistä, turvaa lapsen oikeuksia hänen tarvitsemiinsa palveluihin ja erityiseen suojaan sekä ehkäisee kalliiden korjaavien lastensuojelun palveluiden ja tukitoimien käyttöä. Mitä aiemmin lapsen tilanteeseen puututaan, sitä pienemmillä toimenpiteillä lapsi voidaan turvata. Tämä on myös hyvin kustannustehokasta, jonka vuoksi lapsen suojelun painotusta on pyritty siirtämään lainsäädännön avulla lastensuojelun erityispalveluista peruspalvelujen ennaltaehkäiseviin palveluihin, kuten varhaiskasvatukseen. (Saastamoinen 2016: s. 41–42).

Varhaiskasvatuksella on oppilashuollon lisäksi parhaat mahdollisuudet toimia ehkäisevän lastensuojelun toteuttajana, koska lapsi viettää päiväkodissa suuren osan arkipäivästä. Myös lapsen tarvitsemat palvelut ja tukitoimet tulee tarjota ensisijaisesti lapsen jokapäiväisessä arkiympäristössä eikä näiden ehkäisevien palveluiden ja tukitoimien tule päättyä, vaikka lapselle avattaisiinkin lastensuojelun asiakkuus. Varhaiskasvatuksen toimijoilla on siis lainmukainen velvoite tarjota lapsille ja perheille ehkäisevää lastensuojelua riittävän varhaisessa vaiheessa lapsen tarpeiden mukaan. (Saastamoinen 2016: s. 46–48).

Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan siis kaikissa varhaiskasvatuksen ympäristöissä. Varhaiskasvatus voi olla osana lastensuojelun palvelujärjestelmää myös avohuollon tukitoimena. Tällöin varhaiskasvatuksen henkilöstölle on asetettu tavoitteita lapsen lastensuojelun laatiman asiakassuunnitelman mukaan, joihin esimerkiksi päiväkodissa lapsen ja perheen kanssa pyritään. (THL 2024). Tavoitteita voi olla esimerkiksi lapsen ja perheen päivärytmin tai perheen aikuisen vanhemmuuden tukeminen. Varhaiskasvatuksen, terveydenhuollon ja oppilashuollon palveluiden lisäksi lastensuojelun avohuollon tukitoimiin kuuluvat tehostettu perhetyö, perhekuntoutus, taloudellinen tuki sekä asumisen puutteiden korjaaminen (THL 2024).

Tehostettu perhetyö on intensiivistä, usein perheen kriisitilanteeseen liittyvää tukea, jonka yhden osa-alueen voidaan katsoa olevan kontrollin pito. Mikäli perheen tuen tarve sitä vaatii, tehostettu perhetyö tulee järjestää monialaisena ja tukea tulee olla tarjolla perheelle vuorokauden ympäri. Tehostetun perhetyön piirissä olevat perheet ovat yleensä haastavassa tilanteessa ja tarvitsevat erityistä tukea ja ohjausta. Esimerkiksi huostaanoton tarpeen ehkäisy voi olla yksi tukimuoto. Vaikka lastensuojelu voi velvoittaa perheen osallistumaan perhetyöhön, on sen onnistumisen keskeisenä edellytyksenä yhteistyö sekä perheen muutostarpeen halu ja motivaatio ongelmiansa korjaamiseen. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä päättää yhdessä perheen kanssa tehostetun perhetyön

aloittamisesta, jakson pituudesta, seurannasta ja arvioinnista ja asiakaslapsi ja/tai hänen sisaruksensa voi olla samaan aikaan varhaiskasvatuksen asiakas. (THL 2024).

Lastensuojelun avohuollon tukitoimena voidaan järjestää myös perhekuntoutusta. Perhekuntoutus eli kuntouttava sijoitus voidaan toteuttaa esimerkiksi lastensuojelulaitoksessa tai päihdehuollon hoitolaitoksessa ja koko perheen sijoittaminen perhehoitoon on myös mahdollista. Sijoitus voidaan antaa myös raskaana olevalle päihteitä käyttävälle naiselle syntyvän lapsen terveyden turvaamiseksi. Sijoitus hoitoon ja kuntoutukseen perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää perheeltä/vanhemmalta työskentelyyn sitoutumista ollakseen toimivaa. Lastensuojelulain takaa, että perhekuntoutuksen ajalta voi olla oikeus saada KELA:n myöntämää kuntoutusrahaa. Perhekuntoutus tapahtuu laitospäristössä, ympärivuorokautisena tai päivämuotoisen kuntoutuksena, joka erottaa sen asiakkaan kotona tapahtuvasta perhetyöstä. Lisäksi on tarjolla myös laitoksen yhteydessä olevia perheasuntoja, joihin perheille tarjotaan tehostettua tukea. Perhekuntoutuksessa tarjotaan suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti kuntouttavaa toimintaa koko perheelle ja sen tavoitteena on lasten kasvuolosuhteiden turvaaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja perheen omien voimavarojen vahvistaminen. Perhekuntoutuksessa voidaan myös keskittyä perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen tukemiseen, arjen taitojen harjoitteluun ja säännöllisen päivärytmin vakiinnuttamiseen. Intensivisyytensä vuoksi on hyvin tavallista, että lapsi ei käy varhaiskasvatuksessa perhekuntoutuksen aikana, ainakaan täysi-aikaisesti. (THL 2024).

5 Monialainen ja moniammatillinen yhteistyö

Varhaiskasvatus on osa koulutusjärjestelmää, mutta se on kuitenkin tiiviissä yhteistyössä sosiaalipalveluiden kanssa. Varsinkin, kun lapsen tai perheen tilanteessa on erityisiä tuen tarpeita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on palveluidensa kautta tukea lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia varhaisessa vaiheessa, mikä osaltaan ehkäisee sosiaalisten ongelmien syntymistä. (Varhaiskasvatuslaki 2024). Lastensuojelu taas pyrkii turvaamaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja turvallisuuden. Lastensuojelun tehtävä on puuttua tilanteisiin, joissa lapsen kasvu ja kehitys ovat vaarassa ja tarjota perheille tarvittavaa tukea. (Lastensuojelulaki 2024). Lastensuojelu on osa sosiaalipalveluja, kun taas varhaiskasvatus kuuluu pääasiassa koulutuspalveluihin, mutta tekee tiivistä yhteistyötä sosiaalipalveluiden kanssa. Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välillä on siis sekä monialaista, että moniammatillista yhteistyötä.

Monialainen yhteistyö viittaa siihen, että useat eri tieteenalat, sektorit ja toimialat tekevät yhteistyötä keskenään. Esimerkiksi varhaiskasvatuksessa monialainen yhteistyö voisi tarkoittaa yhteistyötä päiväkodin, terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden välillä. Monialaisen yhteistyön tarkoituksena on edistää asiakkaan palvelutarpeen arviointia, sosiaalihuollon toteutusta ja päätöksen tekoa kokonaisvaltaisesti, laaja-alaisesti ja sektorit ylittäen (Araneva 2022: s 179). Monialainen yhteistyö tulee ensisijaisesti tapahtua asiakkaan antamalla suostumuksella (Sosiaalihuoltolaki 16 §), mutta sosiaalihuoltoa toteutettaessa se on mahdollista toteuttaa myös ilman suostumusta (Araneva 2022 s. 179–180). Tällöin turvataan jokaisen asiakkaan, erityisesti vanhemman suostumuksen varassa olevan lapsen, pääsy riittäviin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin ja välttämättömään huolenpitoon (Araneva 2022: s. 180). Lastensuojelun keskeisimpiä yhteistyötahoja ovat varhaiskasvatus, neuvolapalvelut, koulu- ja nuorisotoimi sekä opiskeleluhollonpalvelut ja näiden tahojen välinen yhteistyö on palvelutarvetta arvioivan viranomaisen, eli lastensuojelun sosiaaliohjaajan tai -työntekijän, vastuulla (Araneva 2022: s. 180–181).

Moniammatillinen yhteistyö tarkoittaa puolestaan sitä, että yhteistyössä on mukana eri ammattiryhmien edustajia, jotka tuovat yhteistyöhön oman ammatillisen osaamisensa (Mönkkönen, Kekoni & Pehkonen 2019: s. 9). Esimerkiksi lastensuojelussa moniammatillinen tiimi voisi koostua sosiaalityöntekijöistä, sosiaaliohjaajista, perheterapeuteista ja toimintaterapeuteista. Tässä luvussa keskityn moniammatillisen yhteistyön määrittämiseen, sillä varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välisessä yhteistyössä on monia eri ammattiryhmien edustajia, kuten varhaiskasvatuksen opettajia, lastenhoitajia, sosionomeja kuin myös sosiaalityöntekijöitä, psykologeja ja muita perhetyöntekijöitä, jotka toimivat yhdessä auttaakseen lasta ja hänen perhettään.

Jos päiväkodissa työskentelevien opettajien ja hoitajien huoli ei välity sosiaalityöntekijälle riittävästi, ongelmia ei myöskään voida yhdessä ratkaista. Inhimillinen ja laadukas palvelu edellyttävät todella tiivistä yhteistyötä, kuin myös yhteistä laadunvalvontaa. Tärkeä osa moniammatillista työskentelyä on hyväksyä, että asiakkaiden elämäntilanteiden ymmärtäminen edellyttää laaja-alaista tietämystä, joka ei välttämättä sijoitu vain yhden tieteen- tai ammattialan alueelle. (Mönkkönen, Kekoni & Pehkonen 2019: s. 7–12).

Moniammatillisesta yhteistyöstä on rakennettu useita teoreettisia malleja, joista yksi tunnetuimpia on sosiaalityön tutkija Laura Borensteinin tutkimus moniammatillisen työskentelyn mahdollisuuksista toimivan sosiaalityön näkökulmasta. Borenstein esittelee

kirjallisuuskatsaukseen perustuvassa tutkimuksessaan viisi moniammatillisen työskentelyn osa-aluetta, joiden varaan moniammatillisen yhteistyön hyödyt rakentuvat. Moniammatillisen työskentelyn osa-alueita on Bronsteinin mukaan keskinäinen riippuvuus, uudelleen rakentuva ammatillinen toimintatapa, joustavuus, tavoitteiden yhteinen omistajuus sekä prosessin reflektointi. (Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen 2019: s. 18–20).

Entä mitkä asiat vaikuttavat näihin osa-alueisiin sekä niiden onnistumiseen? Bronstein nostaa esille neljä moniammatilliseen työskentelyyn vaikuttavaa tekijää. Ensimmäinen on selkeä ja vahva ammatillinen rooli, joka tarkoittaa vahvaa ammatillista identiteettiä, kykyä asettua yhteistyöhön muiden ammattilaisten kanssa tuntematta epävarmuutta omasta asiantuntijuudesta sekä oman osaamisen merkitystä asiakastilanteessa. Toisena on rakenteelliset tekijät, jolla tarkoitetaan organisaatioiden ja johdon suhtautumista moniammatilliseen työskentelyyn sekä työskentelyyn vaikuttavia ajallisia ja paikallisia rajoitteita. Kolmas vaikuttava tekijä on ryhmän ammattilaisten persoonalliset tekijät, kuten esimerkiksi vuorovaikutustavat ja asenteet. Neljäntenä Bronstein korostaa ryhmän yhteistä historiaa. Jos yhteistyö on ollut aiemmin toimivaa, vaikuttaa se myös tulevaan työskentelyyn myönteisesti. (Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen 2019: s. 20–23).

6 Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välinen yhteistyö

Edellisissä luvuissa esittelin varhaiskasvatusta ja lastensuojelua erillisinä toimintaympäristöinä ja miten eri tavoin ne voivat vaikuttaa lasten ja lapsiperheiden hyvinvointiin. Tässä luvussa esittelen perusteluja, pohjautuen aiempiin tutkimuksiin ja julkaisuihin, sille miksi näiden kahden toimintaympäristöjen sekä peruspalvelujen ja erityispalvelujen välinen toimiva yhteistyö on oleellinen osa sekä varhaiskasvatuksen että lastensuojelun perusperiaatteita ja tehtäviä.

Ahvenainen ja Hellsten kuvaavat millä eri tavoilla lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten vanhemmat ovat kokeneet jääneensä ilman apua. 227 kyselyyn vastanneista lastensuojelun asiakaslasten vanhemmista 48 % äideistä mainitsi yhdeksi tärkeäksi kehityskohdaksi lastensuojelun rakenteet ja resurssit. Isistä taas 58 % nimesi inhimillisen ammattilaisuuden. (Ahvenainen & Hellsten 2022, 4). Monet lastensuojelun asiakaslasten vanhemmat kokevat voimakasta osattomuutta, häpeää ja turhautumista palvelujen pirstaloitumisesta. Ahvenainen ja Hellsten kuvaavat kuinka palvelujen erillään toimiminen näyttäytyy vanhemmille niin, että kenelläkään ei ole vastuuta perheen

ja lapsen kokonaistilanteesta ja vanhemman pitää koordinoida eri palvelut itse, sillä eri toimijat eivät kommunikoi tai työskentele keskenään ja että työskentely tuntuu alkavan aina alusta eri tahojen kanssa. (Ahvenainen & Hellsten 2022: s. 5).

Julin toteaa aineistoanalyysinsä pohjalta, että tärkeintä lasten sijoituksen ennaltaehkäisyssä on palvelujen oikea-aikaisuus, ”jotta menetelmät vastaisivat tarpeeseen juuri siinä nimenomaisessa tilanteessa, jossa apua tarvitaan”. Julinin mukaan palveluiden tulee olla räätälöitävissä yksilöllisesti jokaiselle lapselle ja perheelle ja on tärkeää, että palvelut ovat helposti saavutettavissa. (Julin 2020: s. 116–117). Julin analysoi aineistoa, jossa tutkittiin teini-ikäisiä nuoria, joita tilastollisesti sijoitetaan pieniä lapsia useammin (2020: s. 116). On kuitenkin tärkeä muistaa, että pieniin lapsiin kohdistuvat ennaltaehkäisevät palvelut, joihin varhaiskasvatus myös lukeutuu, ovat onnistuessaan osa teini-ikäisten lasten hyvinvointia.

Vanhempien ja muiden huoltajien hoito- ja kasvatusvastuun tukeminen kuuluu kaikille lapsen ja lapsen perheen kanssa toimiville viranomaisille ja muille toimijoille (YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus 18 ja 27 artikla, perustuslaki 19 § 3 momentti ja lastensuojelulaki 2 §). Kaikki viranomaiset ja muut toimijat, jotka työssään kohtaavat lapsia ja lapsiperheitä, luovat pohjan lapsen suojelulla, koska heidän tehtävänsä turvata lapsen hyvinvointi erityisesti silloin, kun hänen turvallisuutensa vaarantaa lapsen lähimmät aikuiset, eli hänen vanhempansa tai muut huoltajansa. (Saastamoinen 2016, s: 39–40). Saastamoinen esittää, että ehkäisevän lastensuojelun haasteena on ensinnäkin, että lapsen ja lapsen huoltajan kanssa ei oteta tarpeeksi varhaisessa vaiheessa puheeksi havaittuja riskitekijöitä ja toiseksi ettei lasta ohjata tarvittaessa lastensuojelun palvelujen ja tukitoimien arvioinnin piiriin, jos huoltajat kieltäytyvät palveluista. Joskus taas lapsi ohjataan peruspalveluista lastensuojelun piiriin ilman, että lapsen tilanteeseen on koitettu saada muutosta omilla ehkäisevillä palveluilla tai ilman, että siitä on etukäteen perheen kanssa keskusteltu. (Saastamoinen 2016, s: 49).

Norjassa on tutkittu lastensuojelun viranomaisten sekä lääkäreiden välistä yhteistyötä vuonna 2023. Laadullisen teorialueen perusteella, monella yleislääkärillä olisi halu kommunikoida ja tehdä yhteistyötä lastensuojelun viranomaisten kanssa, mutta heiltä puuttuvat keinot hyvään yhteistyöhön. Haasteltujen yleislääkäreiden suurin huolenaihe oli, että olennaisia tietoja heidän asiakkaistaan jäi kadoksiin. Lääkärit kokivat, että heidän yhteistyönsä lastensuojelun viranomaisten kanssa sekä heidän omat tietonsa ja hoivansa potilaasta siirtyivät tutulta maastolta vieraille maastolle ja lopuksi särkyneelle maastolle. Tutuksi maastoksi tutkimuksessa nimettiin asiakastyöskentelyn vaihe, jossa yleislääkäri vastasi lapsen hoivasta. Vieralla maastolla lastensuojelu

aloittaa asiakkuuden ja oman työskentelynsä ja tässä kohtaa yleislääkäreillä oli kokemus informaation kulun yksisuuntaisuudesta ja dialogin pysähtyneisyydestä. Särkyneellä maastolla lääkärit kokivat asiakkuudessa olleen menetettyjä mahdollisuuksia apuun sekä puuttuvia tietoja potilaan/asiakkaan historiassa. Tutkimuksessa haastatellut lääkärit olivat halukkaita tekemään yhteistyötä lastensuojelun kanssa ja he olivat valmiita jakamaan tietojaan lapsista ja perheistä. (Steinsdatter Øverhaug, Oda, Laue, Vis & Risør 2024: s 4–8, kirjoittajan kääntämä).

Tutkimuksessa nimettiin lääkäreiden ja lastensuojelun viranomaisten epäonnistuneen yhteistyön syyksi huonon informaation kulun, dialogisuuden pirstaloitumisen ja rajallisen tiedon tapahtuvasta työskentelystä. Tutkimus osoitti, että lääkäreiden tietotaitoa ja potentiaali ei hyödynnetty. Tämä johtaa menetettyihin mahdollisuuksiin auttaa perheitä ja saattaa jopa hankaloittaa kattavaa hoivaa sekä estää sujuvan palvelutarpeen arvioinnin. (Steinsdatter Øverhaug, Oda, Laue, Vis & Risør 2024: s. 8–10).

6.1 Lapsen etu ja lapsikeskeisyys

Lapsen etu tulee olla ratkaisevana kriteerinä kaikissa sosiaalihuoltolain yleisissä sosiaalipalveluissa sekä lastensuojelun toimenpiteissä ja ratkaisuvaihtoehdoissa. Lapsen etu on arvioitava laaja-alaisesti ja lapsikohtaisesti. Jokaisen lapsen omaa etua määriteltessä on huomioitava lapsen ikä, kehitystaso, yksilölliset tarpeet ja kokonaistilanne. Lapsen etua ei myöskään voida osoittaa niin, että arvioinnissa jätettäisiin huomioimatta hänen vanhempiensa ja koko perheyhteisönsä oikeuksia ja intressejä. Lapsen edun määrittely tulee myös aina olla avointa ja näkyvää. Lapsen etu ohjaa oikeudenmukaisen tasapainon löytymistä asiaankuuluvien henkilöiden oikeuksien ja eri intressien välillä. (Araneva 2022: s. 7).

Lapsen edulla voidaan katsoa olevan kolme ulottuvuutta. Ensimmäinen ulottuvuus on, että lapsella on oikeus siihen, että hänen etunsa otetaan huomioon ensisijaisesti, arvioidaan ja asetetaan etusijalle kaikissa häntä koskevissa päätöksissä. Lapsen etu on siis oikeus itsessään. Niin viranhaltijalle, työntekijälle kuin päätöksentekijällekin lapsen edun arviointi on velvollisuus, eikä sen tule riippua aikuisten mielipiteistä, hyväntahtoisuudesta, kiireistä tai muistakaan syistä. Toinen ulottuvuus on, että lapsen etu on myös menettelysääntö, eli edun ensisijaisuuden varmistamiseksi on turvattu tiettyjä menettelytapoja. Menettelytapoja on seurattava kaikissa lasta koskevissa toimissa ja päätöksissä, sekä valmistelu- että päätöksentekovaiheissa. Olennaista menettelytapoissa on myös lapsen kuuleminen oikea-aikaisesti ja oikealla tavalla. Päätökset on myös perusteltava perusteellisesti, kuten mitä on pidetty lapsen etuna ja miten etua on punnittu

asiassa. Kolmas ulottuvuus on, että lapsen etu on tulkintaperiaate. Tämä tarkoittaa, että aina on valittava se tulkinta, esimerkiksi säännöistä, joka parhaiten toteuttaa lapsen etua. Mikäli lainkohta, määräys tai ohje aiheuttaa hämmennystä lapsen tilanteessa, eikä siihen ole yksiselitteistä tiettyä tulkintatapaa tai vastausta, on se aina tulkittava sillä tavalla, jolla lapsen etu toteutuu parhaiten. (Suomen UNICEF 2024).

Jotta lapsen oikeus hänen etunsa ensisijaisuuteen toteutuu, on ehdottoman tärkeää sisällyttää päätöksentekoon lapsen oikeus ilmaista oma mielipiteensä asiasta sekä lapsen osallisuus. 12 vuotta täyttänyt lapsi voi lastensuojelussa käyttää puhevaltaansa huoltajan tavoin. Lapsi voi esimerkiksi vaatia palvelua tai taloudellista tukea ja vaikuttaa monella tavoin työskentelyn toteuttamiseen. On kuitenkin erittäin tärkeä huomioida, että myös 12 vuotta nuorempien lasten mielipide tulee selvittää ja pitää työskentelyssä mukana erilaisia tapoja, joilla voidaan edistää pienten lasten osallisuutta ja mahdollisuutta ilmaista kokemuksiaan ja ajatuksiaan häntä koskevissa asioissa. Lapsen aidon osallisuuden ja mielipiteen ilmaisun turvaaminen edellyttää, että lapsella on hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti riittävästi tietoa häntä koskevissa asioissa. Työntekijä on vastuussa siitä, että lapsi kokee olosuhteensa eri tilanteissa mahdollisimman turvallisina ja on tietoinen omista yleis- ja erityislainsäädäntöihin perustuvista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Lapsen oikeuksien toteutuminen edistää lastensuojelun työskentelyn onnistumista ja siten myös lapsen etua ja lapsen suojelua. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuus on valvoa lapsen edun toteutumista ja avustaa lasta hänen mielipiteensä kuulemisessa. On siis ensisijaisen tärkeää, että sosiaalityöntekijä tapaa lasta säännöllisesti asiakassuunnitelmaan kirjatulla tavalla ja pyrkii yhteistoimintaan lapsen huoltajien kanssa. (Niemi-Weckström & Turunen 2022).

Lapsen etu ja tarpeet tulee siis aina pitää keskiössä häntä koskevassa työskentelyssä. Tähän kuuluu myös huomioida lapsen kokemukset hänen elämästään ja ihmissuhteistaan, niin kotona kuin muissa kasvuympäristöissä. Kuka ja millainen juuri tämä lapsi on? Millaisia kokemuksia hänellä on omasta arjestaan, läheisistä ihmissuhteistaan ja turvallisuudesta? Mitä juuri tämä lapsi tarvitsee ja mitä on lapsen käytöksen takana? Työntekijän on hyödynnettävä lapsen ja hänen läheistensä näkemyksen lisäksi oma ammatillisuutensa ja haettava tarvittaessa tukea eri toimijoilta, joilla on merkitystä tilanteessa. Työntekijän tulee pohtia sitä, minkä tahon mukaan kutsuminen edistää sitä, että juuri tämän kyseisen lapsen elämän riskitekijät vähenevät ja suojaavat tekijät lisääntyvät. (Niemi-Weckström & Turunen 2022).

6.2 Lapsen suojelun tietosuojakysymykset

Lapsen suojelu perustuu laissa säädettyihin tehtäviin, velvollisuuksiin ja toimivaltuuksiin, joita lapsen ja perheen kanssa toimivien ammattihenkilöiden on noudatettava. Lapsen suojelu on myös näiden ammattihenkilöiden saumatonta yhteistyötä. Viranomaisten ja muiden toimijoiden välinen yhteistyö tarkoittaa, että viranomaiset avustavat toisiaan oman toimivaltansa rajoissa sekä asian vaatimassa laajuudessa. Tässä yhteistyössä keskeistä on toimiva tiedonvaihto. Tietojenvaihto koskee yleensä lapsen suojelussa sellaisia lasta ja perhettä koskevia tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä ja ovat osa perusoikeuksia suojattuun yksityiselämään. Salassa pidettävien tietojen luovuttaminen on kuitenkin mahdollista niitä koskevien säännösten edellytysten mukaisesti. (Saastamoinen 2016: s. 241).

Tiedon hankkiminen lastensuojelun tarpeisiin eli salassa pidettävien tietojen luovuttaminen on mahdollista niitä koskevissa säännöksissä olevien edellytysten mukaisesti, vaikka säännökset jättävätkin aina soveltajalleen harkintavaltaa. Viranomaisten ja muiden toimijoiden salassapitosäännöksistä voidaan yleisesti todeta, että ne eivät ole lapsen suojeluun liittyvän tiedonvaihdon esteenä. Salassa pidettäviä tietoja koskevat tietopyynnot eivät kuitenkaan saa olla summittaisia ja mielivaltaisia, vaan niillä on oltava selkeät perusteet ja tarkoitus. Näin kunnioitetaan lapsen ja lapsen perheen perus- ja ihmisoikeuksia. (Saastamoinen 2016: s. 241–242).

Sosiaalihuollon viranomaisten tietoja voidaan antaa ilman lapsen tai lapsen huoltajan suostumusta tai jopa vastoin heidän kieltojaan. Yksi edellytyksistä kuitenkin on, että lapsen tai lapsen huoltajan suostumusta tietojen antamiseen on pyydetty, jos se on voitu tehdä vaarantamatta toimenpiteen tarkoitusta. Lasta koskevan tiedon antaminen on mahdollista, joko sosiaalihuollon järjestäjän/toteuttajan tai tiedon vastaanottavan tahon intressissä, kuten esimerkiksi sosiaalihuollon tarpeen selvittäminen tai lapsen tarpeiden mukaisen palvelun, kuten varhaiskasvatuksen järjestäminen. Intressin painavuuden ja tiedon luovuttamisen arvioi aina sosiaalihuollon järjestäjä/toteuttaja. Tiedon luovuttaminen tulee myös aina harkita tapauskohtaisesti, eikä olemassa olevien normien ja käytäntöjen mukaan. (Saastamoinen 2016: s. 267–268).

Edellytykset salassa pidettävien tietojen antamiseen ilman lapsen tai lapsen huoltajan suostumusta tai kieltoa vastaan, on myös määritettävä. Ensimmäinen edellytys koskee tiedon käyttötarkoitukseen, kuten lapsen hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseen, järjestämiseen ja toteuttamiseen. Toinen edellytys koskee käyttötarkoituksen

vaatimuksen täyttymistä, eli tiedon käytön lisäedellytyksenä tulee olla 1. asiakkaan hoidon tai huollon ilmeinen tarve terveyden, kehityksen tai turvallisuuden johdosta eikä hoidon tai huollon tarvetta voida muutoin selvittää tai toteuttaa, 2. lapsen etu tai 3. asiakkaan välttämättömien etujen ja oikeuksien turvaaminen eikä asiakkaalla ole edellytyksiä arvioida asian merkitystä. Lisäedellytyksien kohta 2. on erityisen merkityksellinen lapsen suojelun kannalta, kuten aiemmassa luvussa määrittelin. (Saastamoinen 2016: s. 268–269).

7 Opinnäytetyön toteutus

Lastensuojelu on yksi harvoista toimijoista, jotka voivat puuttua yksilön keskeisiin oikeuksiin ja vapauksiin. Varhaiskasvatus taas on keskeinen osa lasten kasvua ja kehitystä, ja sen tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja oppimista. Tämä opinnäytetyö keskittyy siihen, miten näiden toimijoiden yhteistyötä ja käytäntöjä voitaisiin kehittää, jotta eri viranomaiset voisivat taata lapsen edun toteutumisen moniammatillisena yhteisönä ja palveluverkkona.

Opinnäytetyö toteutetaan laadullisena tutkimuksena. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään tarkastelemaan ilmiötä tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden näkökulmasta, eli tutkimuksessa painotetaan kohteena olevien henkilöiden kokemuksia, ajatuksia, tunteita ja heidän asettamiaan merkityksiä asialle. Kohteena olevien henkilöiden ajatusten, kokemusten ja tuntemuksien selvittämiseksi on kehitelty monenlaisia menetelmiä tutkimuksen helpottamiseksi. (Juuti & Puusa 2020).

Menetelmille on yhtenäistä se, että monet niistä ovat induktiivisia, eli tutkimuksessa pyritään tekemään johtopäätöksiä aineistosta käsin. Aineistolähtöisyys tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa käytetään paljon aineistossa esiintyviä ja käytettyjä sanoja ja lauseita, joita tutkittavana olevat henkilöt ovat käyttäneet. Laadulliselle tutkimukselle on myös tyypillistä vuoropuhelu teorian ja aineiston välillä. (Juuti & Puusa 2020).

Laadullinen tutkimus sopii hyvin opinnäytetyöhöni, koska tavoitteeni on saada rikasta ja yksityiskohtaista tietoa varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksista nimenomaan varhaiskasvatuksen luonnollisessa ympäristössä toimivilta ammattilaisilta.

Opinnäytetyössäni etsin vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Mitkä ovat nykyiset käytännöt ja haasteet varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välillä varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkökulmasta?
- Kuinka voimme kehittää yhteistyötä eri osapuolten välillä siten, että se parhaiten palvelee lapsen etua?

Tutkimuskysymysten asettelu on kaksi jakoinen. Ensimmäinen tutkimuskysymys viittaa nykytilaan, miten varhaiskasvatuksen työntekijät kokevat yhteistyön lastensuojelun kanssa, mitkä asiat ovat heidän näkemystensä mukaan yhteistyön suurimpia haasteita ja millaisia kokemuksia heillä on onnistuneesta yhteistyöstä. Toiseen tutkimuskysymyseen pyrin löytämään vastauksia, joiden avulla varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välistä yhteistyötä voidaan tehostaa ja lisätä.

Opinnäytetyön tutkimuksen kohteena on viisi Pisan päiväkodin työntekijää. He edustavat erilaisia koulutustaustoja, ikäluokkia ja sukupuolia. Sain tutkimukseen mukaan kaksi varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa ja kolme varhaiskasvatuksen opettajan sijasta.

7.1 Menetelmät

Aineistonkeruumenetelminä käytetään haastatteluja. Menetelmänä haastattelu on ajatte-luun ja tietoisuuteen kohdistuvaa ja sen tavoitteena on kerätä aineisto, jonka avulla voin tehdä varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksista lastensuojelusta uskottavia pää-telmiä (Juuti & Puusa 2020). Tämä edellyttää, että haastattelut tallennetaan.

Haastattelumenetelmää valitessa on pohdittava sitä, mikä on tutkimuksen kannalta paras vaihtoehto. Kasvokkain haastateltaessa voi olla suurempi kynnys kertoa sellaisista asioista, jotka eivät näyttäydy edullisesti haastateltavaa kohtaan. Jos haastattelu toteutetaan anonyymisti ja kirjallisena niin voidaan saada realistisempia vastauksia, mutta riskinä on, että kysymysten asettelu ei avaudu kaikille samalla tavalla ja aiheuttaa väärinymmärryksiä. Tästä syystä haluan toteuttaa haastattelut kasvokkain ja turvata haastateltavien henkilöllisyyden, jotta he voivat keskustella myös arkaluontoisista asioista avoimemmin. Kasvokkain toteutettavat haastattelut ovat tärkeä nauhoittaa, sillä siten vastauksiin on mahdollista palata aina uudelleen ja tehdä tarkempaa analysointia sekä reflektoida myös haastattelijan kykyä toimia neutraalisti ilman minkäänlaista johdattelua haastattelutilanteessa. (Juuti & Puusa 2020).

Opinnäytetyössäni haastattelut toteutetaan varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa yksityisesti ja kasvotusten. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan myöhemmin analysoitavaksi aineistoksi. Haastattelut ja litteroinnit tehdään anonyyminä, enkä paljasta haastateltavista mitakaan henkilöllisyyttä pääteltäviä piirteitä kuten ikää tai sukupuolta.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumuoto lomakehaastattelun ja syvähaastattelun väliltä. Teemahaastattelussa edetään tiettyjen etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Teemahaastattelun etuna on myös se, että haastattelun aikana voidaan tarkentaa ja syventää kysymyksiä haastateltavan vastauksien perusteella. Teemahaastatteluissa korostetaan ihmisten tulkintoja asioista, heidän antamiaan merkityksiä sekä miten merkityksiä muodostetaan vuorovaikutuksessa. (Sarajärvi & Tuomi 2018).

Opinnäytetyöni haastattelussa kehitin teemojen ympärille pohjustavia kysymyksiä, joiden tarkoitus oli nostaa haasteltavien omia ajatuksia ja pohdintoja esiin. Tällöin myös haasteltavat vapautuivat tietynlaisesta roolista ja jännityksestä. Koska osa haasteltavistani arkaili nauhoitetuksi tulemista ja yhden haastateltavan äidinkieli ei ollut suomi, päädyin antamaan haastateltaville haastattelun pohjustuskysymykset ennalta nähtäväksi. Korostin haasteltaville, että kysymyksiin ei tarvitse vastata kirjallisesti eikä suoraan, vaan kysymykset ovat suuntaa antavia eikä niihin ole oikeita tai vääriä vastauksia.

Haastatteluiden aluksi kysyn haastateltavien työhistoriaa ja taustoja. Näiden peruskysymysten avulla saan tilastoitua tutkittavieni kokemuksia lastensuojelusta ja varhaiskasvatuksesta. Peruskysymysten jälkeen määrittelen kysymykseni kolmeen eri teemaan, joilla pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Ensimmäisessä teemassa pyrin keräämään tietoa siitä, miten varhaiskasvatuksessa käytännössä tulkitaan ja toteutetaan ohjeistuksia lapsen suojelusta sekä millaista kokemusta varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on lastensuojelusta. Toisessa teemassa kysyn tarkemmin haastateltavien omia kokemuksia lastensuojelun kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja sen sujuvuudesta. Kolmannessa teemassa kysyn haastateltavien onnistumisista ja toiveista tulevaisuudelle. Haastattelukysymykset löytyvät opinnäytetyön liitteistä.

Tutkimusta toteutettaessa on mietittävä toimintaympäristön sekä yhteiskunnallisen tilanteen vaikutus tutkimukseen, tutkimukseen osallistuvien sekä toteuttajien väliset suhteet ja subjektiiviset kokemukset ja vaikutukset toisiinsa sekä tutkimuksen eettiset periaatteet (Juuti & Puusa 2020). Toteutan tutkimuksen vaalien ehdottomasti tutkimukseen osallis-

tuvien henkilöiden anonymiteettia. Poistan aineistoa kerätessä henkilötiedot ja muut tunnistetiedot sekä muutan aikuisten, että mahdollisesti keskusteltavien lasten nimet mahdollisia viittauksia varten. Vaalin jokaisen henkilön itsemääräämisoikeutta. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, eikä siitä saa minkäänlaista palkintoa tai muuta kompensatiota. Haastattelut voi keskeyttää ja lopettaa milloin vain haastateltavien toimesta, mutta viimeistään silloin, kun haastateltava niin ilmaisee haluavansa tehdä. Haen Espoon kaupungilta erillistä tutkimuslupaa. Varmistan, että kaikki tahot tietävät mitä varten tutkimusta toteutetaan ja mihin käyttötarkoitukseen kerään materiaalia.

Ymmärrän, että havaintoihin sekä haastatteluihin perustuvat tulokset perustuvat suuressa osin tutkimuksen toteuttajien tekemiin tulkintoihin. Tutkimuksen aikana pyrin reflektomaan omaa toimintaani ja havaintojani jatkuvasti, jotta voin pohtia kuinka paljon omat taustani, muistoni ja asenteeni vaikuttavat havainnoista tehtyihin päätelmiin. Mikäli huomaan nauhoituksia tai aineisto tarkastellessa esimerkiksi johdattelvani haastateltavia niin tuon tämän ilmi myös tuloksissa, jotta tutkimus olisi toteutettu mahdollisimman läpinäkyvästi. Tutkimuksesta saatuja tuloksia ei voi yleistää koskien varhaiskasvatusta tai lastensuojelua kokonaisuudessaan, sillä tutkimukseen osallistuvat ovat vain pieni otanta kaikista varhaiskasvatuksessa työskentelevistä ammattilaisista.

Opinnäytetyössäni on myös tärkeää huomioida omat ennako-oletukseni ja kokemukseni, joiden kautta olen muodostanut hypoteesin tutkimustuloksesta. Ollessani töissä vastaanottoperheteroiminnassa ja keskustellessani sijaisperheinä toimivien aikuisten kanssa opinnäytetyöstäni, keskusteluun nousi usein varhaiskasvatuksen työntekijöiden tietoisuus ilmoitusvelvollisuudesta sekä lastensuojelun palveluista. Vastaanottoperheissä asuvien lasten tilanteet olivat kriisiytyneet ja monet asiakasperheet ja vastaanottoperheiden vanhemmat kokivat, että lapset eivät olleet saaneet palveluita oikea-aikaisesti tai että ennaltaehkäisevä lastensuojelu oli epäonnistunut. Toisaalta, kun olen keskustellut lastensuojelusta varhaiskasvatuksen toimijoiden kanssa, kaikki varhaiskasvatuksen työntekijät ovat olleet avoimia yhteistyölle lastensuojelun kanssa ja ymmärtävät lastensuojelun tärkeyden. Oletukseni tutkimukselle on, että varhaiskasvatuksen toimijat tarvitsevat lisää tietoa ilmoitusvelvollisuudesta, lastensuojeluilmoituksen tekemisestä ja että joitakin ennakkoluuloja lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välillä tulee purkaa.

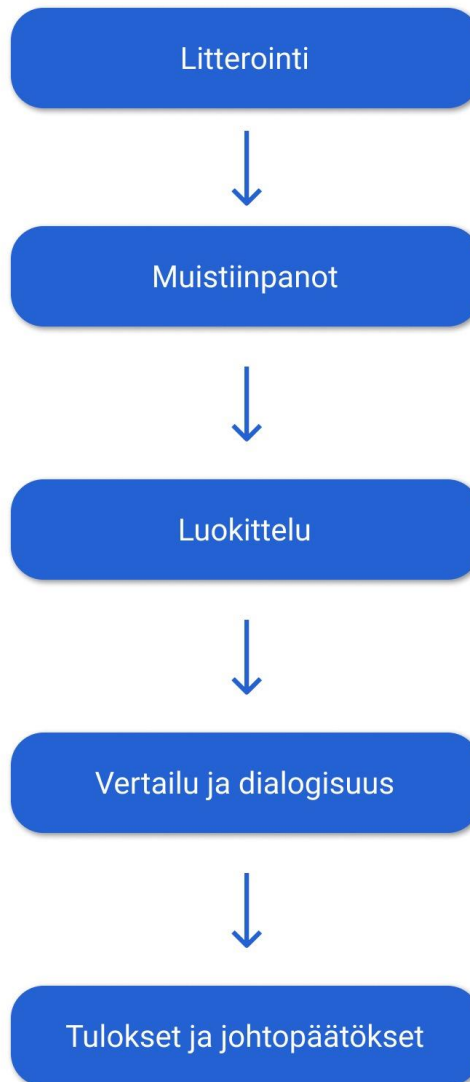
Eettisyyden kannalta on myös tärkeää huomioida, että teen haastattelut omassa työyhteisössäni, minulle tuttujen ihmisten kanssa. On tärkeää huomioida, että olen haastatelluissa haastattelijan roolissa, enkä puhu haastateltavien kanssa liian tuttavallisesti. Vaikka riski haastateltavan ohjaamiseen ja omaan neutralistisuuteni säilyttämiseen on

suuri, pidän kuitenkin hyvänä puolena sitä, että haastateltavat tuntevat ja luottavat minuun ja että heillä on tunne, että suojelen heidän identiteettejään enkä vääristele heidän sanojansa.

7.2 Analyysi

Tutkimusaineisto analysoidaan aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Haastatteluista saatu aineisto käydään läpi aineistolähtöisesti, jotta tutkimuksen kannalta keskeiset teemat nousevat esiin. Teemat ryhmitellään ja luokitellaan, jotta vastauksia voidaan etsiä tutkimuskysymyksiin. Analyysi suoritetaan aineistonkeruun jälkeen ja se sisältää myös aineistonkeruun aikana ilmenneiden havaintojen ja oivallusten pohdintaa.

Aloitin haastattelujen analysoinnin litteroimalla haastattelut tekstimuotoon. Samalla hävitän haastateltavista tunnistetiedot ja käytän heistä sukupuolineutraaleja nimiä (Lumi, Vieno, Miska, Asla, Runo). Litteroinnin jälkeen luen aineistoa useaan kertaan ja teen niistä muistiinpanoja. Luokittelen teemoja haastatteluissa toistuvien merkityksien ja kokemusten mukaan ja etsin yhtäläisyyksiä haastateltavien kokemuksista ja odotuksista lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen väliselle yhteistyölle. Vertaan näitä yhtäläisyyksiä olemassa olevaan teoreettiseen tietoon moniammatillisesta yhteistyöstä ja pyrin toimimaan mahdollisimman dialogisesti teorian kanssa. Lopuksi kerään tutkimustulokset yhteen ja tulkitsen niistä ja havainnoistani johtopäätöksiä.

Kuva 2. Aineiston analyysivaiheet

8 Tulokset

Viiden varhaiskasvatuksen työntekijän teemahaastatteluissa nousi esille toistuvia ilmauksia ja teemoja, jotka luokittelin Bronsteinin moniammatillisen työskentelyn jäsentelyn mukaisesti eri osa-alueisiin tai luokkiin. (Bronstein 2003, teoksessa Mönkkönen, Ke-koni & Pehkonen 2019: s. 19). Ennalta määritellyjä haastatteluteemoja oli kolme: lapsen suojeleminen varhaiskasvatuksessa, lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö sekä yhteistyö tulevaisuudessa. Vastauksen perusteella teemojen alle muodostin neljä luokkaa:

1. Ammatillinen rooli

2. Rakenteelliset tekijät
3. Persoonalliset tekijät eli asenteet
4. Yhteinen historia

Seuraavissa alaluvuissa käsittelen kutakin teema luokittelemalla haastateltavien vastauksia näiden luokkien mukaan.

Haastatteluja tehdessäni huomasin, että puolistrukturoitu teemahaastattelumuoto oli oikea valinta ainakin näiden haastateltavien kohdalla. Vapaamuotoinen keskustelu teemojen pohjalta ja ohjaavien kysymysten kautta, tuotti haastateltavilta paljon enemmän pohdintaa ja oman toiminnan reflektointia kuin suora kysymysvastaus muotoinen lomake olisi tuottanut. Kasvokkain toteutettuna haastatteluna pääsin myös avaamaan kysymysten asettelua ja selkeyttämään ajatustani kysymysten takana. Monet haastattelutilanteet olivatkin hyvin epäformaaleja ja minulle vaikutti, että haasteltavat pystyivät rennosti kertomaan omista kokemuksistaan ja luottivat minuun haastateltavana. Huomasin ensimmäisen haastattelun aikana, että minulla oli vaikeuksia pysyä tutkijan roolissa, ja melkein aloin käydä keskustelua kollegana. Onneksi huomasin asian ajoissa ja huomautin kommenttini sävystä haastateltavalle sekä nauhurille. Loppuhaastattelun ajan keskustelu oli minun puoleltani neutraalimpaa eikä näin käynyt muissa haastatteluissa. Yhden haastattelun lopussa nauhurille tallentui minun ja kollegan vapaamuotoinen keskustelu lapsen suojelusta ja lastensuojelun palveluista, mutta koska tämä tapahtui varsinaisen haastattelutilanteen jälkeen, en lisännyt sitä litterointiin tai muuten sisällyttänyt sitä aineistoanalyysiin.

8.1 Lapsen suojelu varhaiskasvatuksessa

Kaikki haastateltavat kokivat työnsä varhaiskasvatuksessa antoisaksi ja erityisesti vuorovaikutuksesta lasten kanssa sekä lapsen kasvun ja kehityksen seuraamisesta työntekijät saivat paljon voimaa arkeensa. Työn haasteeksi erityisesti lapsen suojelussa jokainen työntekijä nimesi ajan käytön haasteet.

”Me tiedetään ne keinot tukea lasta, mutta mistä aika?” – Miska, varhaiskasvatuksen opettaja.

Yksi vastaaja koki, että varhaiskasvatuksen tuki annetaan joskus myöhässä, esimerkiksi silloin, kun laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan tai varhaiskasvatuksen vastaava kieli- ja kulttuuriopettajan konsultaatio ei ole mahdollista saada. Vastaaja kertoi, että tämä ärsyttää ja harmittaa häntä paljon, kun lapsi saa tarvitsemansa tuen liian myöhään. Lapsen suojelun toteuttamisen haasteeksi työntekijät kokivat siis rakenteelliset ongelmat.

Monelle työntekijälle oli selvää, miten menetellä perheiden kanssa, joiden lapsi tarvitsee enemmän tukea tai kun lapsesta ja perheen hyvinvoinnista on herännyt huolta. Monet kokivat huoltajien kanssa haasteista puhumisen helpoksi ja he kertoivat, että oman tiimin ja muun päiväkodin henkilökunnan kanssa oli hyödyllistä käydä läpi, millaisia erilaisia tuen muotoja perheille voi tarjota. Rakenteet varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä olivat siis ennen tuen tarpeen toteuttamista kohdillaan, ja varhaiskasvatuksen työntekijöillä oli selkeä näkemys omasta roolistaan. Kukaan haastattemistani työntekijöistä ei maininnut, että huolen puheeksi ottaminen vanhempien kanssa olisi heille haasteellista.

Perheistä, joiden lapsista varhaiskasvatuksen työntekijät olivat tehneet lastensuojeluilmoituksia, oli monenlaisia kokemuksia. Työntekijät kertoivat, kuinka joidenkin perheiden kanssa oli hyvä keskusteluyhteys sekä yhteistyö ja yhteinen kasvatustehtävä jopa syveni lastensuojeluilmoituksen jälkeen. Toisaalta työntekijät kertoivat tilanteista, joissa jotkin perheet kokivat lastensuojeluilmoituksen loukkauksena heidän kasvatustaan kohtaan. Työntekijät kertoivat, että lastensuojeluilmoituksesta on noussut vanhempien kanssa iso kysymys, jota on käyty paljon läpi ja kuinka vanhemmat ovat antaneet vihaista palautetta ja lapsi ei ole muutamaan päivään tai viikkoon tullut päiväkotiin ilmoituksen teon jälkeen. Työntekijät kertoivat, että vaikka vanhempien välinen suhde on hetkellisesti kärsinyt epäluottamuksesta, ovat ne ajan kanssa kuitenkin korjaantuneet. Työntekijät kertoivat myös, kuinka lastensuojeluilmoitusten teko vaikutti heihin henkilökohtaisesti tunnetasolla, joka piti käsitellä työyhteisössä. Näin oli erityisesti tilanteissa, joissa epäiltiin vanhempien käyttäneen väkivaltaa lasta kohtaan.

Siirtyessämme haastattelussa osioon, jossa kysyin perheistä tai lapsesta, joista on varhaiskasvatuksen työntekijöillä noussut huolta, mutta he eivät ole tehneet syystä tai toisesta lastensuojeluilmoitusta, varhaiskasvatustyöntekijöiden käsitys omasta roolista ja ilmoitusvelvollisuuden rajoista hämärtyi. Erityisesti työntekijät, joilla ei ollut aiempaa kokemusta lastensuojelun kanssa tehdystä työskentelystä kuvailivat, että huolen ja ilmoituksen teon välissä on epävarmaa.

”(Se on) harmaalla alueella vielä. Että miettii mitenkähän niillä menee siellä perheessä, kun ei voi niinku itse olla siellä perheessä. Mä en tiedä puhuu-ko vanhemmat totta, mikä on totta ja mikä on sitä omaa tulkintaa.”
– Runo, varhaiskasvatuksen opettaja.

Myös työntekijät, joilla ei ollut aiempaa kokemusta lastensuojeluilmoituksen teosta (kaksi viidestä haastatellusta), kuvailivat että ”kynnys” lastensuojeluilmoituksen tekoon on suuri. Kysyessäni minkä he uskovat aiheuttavan suuren kynnyksen, molemmat vastaajat mainitsivat tiedon puutteen ja epävarmuuden siitä, onko lastensuojelun mukaan tulo tarpeellinen. Yksi haastateltavista kertoi, että hän kokee kynnyksen lastensuojeluilmoituksen tekoon olevan matalampi kuin aiemmin. Hän kertoi myös uransa alussa olleesta asiakasperheestä, josta hän koki, että olisi voinut tehdä lastensuojeluilmoituksen, mutta ei vasta-aloittaneena varhaiskasvatuksen lastenhoitajana uskaltanut sitä tehdä. Työntekijä kertoi myös, että tämä tapaus on vieläkin monen vuoden jälkeen hänen mielellään ja häntä kaduttaa, että koki ilmoituksen teon niin vaikeaksi.

Kaiken kaikkiaan varhaiskasvatuksen työntekijöillä oli selkeä kuva omasta ammatillisesta roolistaan lapsen hyvinvoinnin turvaajina varhaiskasvatusympäristössä. Kokemukset lastensuojeluilmoitukseen johtaneista lapsista ja perheistä olivat pääsääntöisesti positiivisia ja yhteistyö sujuvaa. Kokemattomuus lastensuojelun kanssa tehtävästä työstä vaikutti varhaiskasvatuksen työntekijöiden ennakkoluuloihin lastensuojelusta, mutta positiivinen yhteinen historia lisäsi myös positiivista mielikuvaa lastensuojelusta. Rakenteelliseksi haasteeksi jokainen työntekijä nimesi ajankäytön.

8.2 Lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö

Lähes kaikki haastatellut työntekijät kertoivat, että lapsen ja perheen tilanne on joko parantunut tai jatkunut neutraalina lastensuojeluilmoituksen tai lastensuojelun mukaan tulon jälkeen. Erityisesti ne työntekijät, joilla oli kokemuksia vakavista lapsen kasvua tai kehitystä uhkaavista tilanteista, kuten väkivallan käyttö lasta kohtaan, kertoivat hyvin positiivisia kokemuksia siitä, kuinka lastensuojelu oli ollut heihin nopeasti yhteydessä, kysellyt ja kuunnellut tarkkaan tilanteesta sekä pitänyt varhaiskasvatuksen työntekijät mukana työskentelyssä. Toisella näistä työntekijöistä oli ainoastaan positiivista sanottavaa lastensuojelun työskentely tavoista. Toisella taas oli myös kokemus siitä, että toisessa tilanteessa, jossa on ollut huoli vanhemman jaksamisesta ja lapsen mahdollisesta heitteillejätöstä, lastensuojelun työskentely ei ole ollut tarpeeksi voimakasta ja että työntekijä on jäänyt yksin huolensa kanssa. Opettaja kertoi, että hän pohtii paljon sitä, miten lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen näkemys perheen tilanteesta voi olla niin erilainen ja mitä jos käykin jotain vakavampaa.

Monet haastateltavat kuvailivat työskentelyä yksipuoliseksi tilanteissa, joissa ei ollut huolta väkivallasta, päihteistä tai muusta todella vakavasta tilanteesta, vaan varhaiskasvatuksessa huoli on herännyt vanhemman uupumisesta, lapsen hygieniasta tai vaatteiden ja varusteiden puutteellisuudesta. Erityisesti opettajat kertoivat, että heille oli epäselvää, miten tällaisessa tilanteessa tulee menetellä, kun on tehnyt ilmoituksen, mutta ei ole selvää, onko lastensuojelu aloittanut työskentelyn tai onko perheellä edes tarvetta lastensuojelun palveluille. Opettajat kertoivat, että arki lapsen ja perheen kanssa on hankalaa, kun ei tiedä millaista tukea he saavat tai tulisiko varhaiskasvatusympäristön tehostaa omia tukitoimiaan.

”Et mitä nyt pitäis tehdä ja miten pitäis toimia. Odottaa että tapahtuuko jostain vai onko kaikki hyvin. Et pitääkö luottaa siihen lastensuojelun havainnointiin siellä kotona, että kaikki on hyvin. Ehkä siinä kohtaa tuntuu et...en mä tiedä epäonnistumiselta, mut se on niinku semmonen aika hankala paikka.” – Lumi, varhaiskasvatuksen opettaja.

Suurimmaksi haasteeksi lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyön välillä työntekijät nimesivät oman kokemattomuutensa, sekä tiedon puutteen. Yksi työntekijä kertoi lukeneensa paljon kirjallisia ohjeistuksia ja menettelytapoja, mutta vasta oman kokemuksen kautta, hänelle tuli varmuus yhteydenotosta lastensuojeluun. Toinen työntekijä kertoi kokeneensa lastensuojelun yhteydenoton liiankin tiuhaksi ja toistuvaksi, mutta samalla hän kertoi ymmärtävänsä sosiaalityöntekijän halun olla varma tapahtumista ennen omaa toimintaansa. Kolmas työntekijä kertoi, että hän kokee lastensuojelun mukaan ottamisen haasteelliseksi epävarmoissa tilanteissa, koska hänellä on toisessa sosiaalialan työympäristössä kokemus siitä, että lastensuojelusta ei ollut perheelle apua.

Yhteenvedona voidaan siis todeta, että lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö oli sitä positiivisempaa ja onnistuneempaa varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkökulmasta, mitä enemmän kontaktia lastensuojelulla ja varhaiskasvatuksen toimijoilla oli. Mikäli varhaiskasvatuksen työntekijöillä ei vielä ollut kokemusta yhteistyöstä, he kokivat, että lastensuojeluilmoituksen tekoon oli todella iso kynnyks, ellei kyse ollut selvästi rikosepäilystä. Työskentelyn suurimmaksi haasteeksi koettiin epävarmuus perheen tilanteesta sekä yksipuolisuus.

8.3 Yhteistyö tulevaisuudessa

Haastateltujen varhaiskasvatuksen työntekijöiden yleinen mielipide lastensuojelusta sekä lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välisestä yhteistyöstä oli pääsääntöisesti

positiivinen. Haastateltavat kokivat, että varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä tietoisuus lastensuojelun toiminnasta on lisääntynyt ja lastensuojelun maine on parantunut, mikä lisää varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun keskinäistä toimintaa. Haastateltavat toisaalta myös toivoivat, että heidän oma työpanoksensa lasten suojeleu tehtävässä huomioitaisiin ja arvostettaisiin:

”Pitäis vähän enemmän panostaa siihen että he niinku kuuntelee sekä varhaiskasvatuksen työntekijöitä että myös niitä perheitä. Että sais sellaisen tunteen sekä se työntekijä että se perhe että heitä on kuunneltu” – Vieno, varhaiskasvatuksen lastenhoitaja.

Haastateltavat kertoivat, että yhteistyö ja sen toimivuus vahvistuisi, jos varhaiskasvatuksen työntekijöillä olisi enemmän varmuutta lastensuojelun kanssa tehtävästä työstä. Monet puhuivat siitä, kuinka heistä tuntuu, että monella kollegalla on samoja ajatuksia ja kokemuksia lastensuojelusta.

Haastateltavat muuttaisivat lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välistä yhteistyötä avoimuudella, selkeämmillä ohjeistuksilla ja kasvokkain tapahtuvana kontaktina. Eräs haastateltava kertoi, että hän kokee, etteivät kirjalliset ohjeistukset palvele yhteistyötä samalla tavalla kuin jos lastensuojelusta tultaisiin päiväkoteihin kertomaan heidän päässään tapahtuvasta työskentelystä ja siitä, mitä lastensuojelun työntekijät toivovat varhaiskasvatukselta. Avoimuus ja aito kohtaaminen kaikkien lapsen kanssa työtä tekevien välillä, oli jokaisen haastatellun toive lastensuojelulle.

Haastateltavat, joilla ei ollut aiempaa kokemusta lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välisestä yhteistyöstä, oli enemmän haasteita kertoa, mitkä asiat he pitäisivät samanlaisina tai mikä on heidän mielestään hyvä käytäntö moniammatillisessa yhteistyössä. Haastattelun aikana nämä työntekijät kuvasivat, että he pelkäävät vastaavansa väärin ja olivat epävarmoja omista tulkinnoistaan, kun huoli lapsesta tai perheestä herää. Lastensuojeluilmoituksia tehneet työntekijät taas kertoivat, että he kokevat itse ilmoituksen teon helppona sekä konsultaatiopuhelut auttavina.

8.4 Yhteenveto

Lapsen suojeleu on viranomaisten ja muiden toimijoiden välinen yhteinen tehtävä, jonka tärkeyden jokaisen lapsen kanssa päivittäin kohtaavan on hyvä tunnistaa. Opinnäytetyössän haastatellut varhaiskasvatuksen työntekijät ovat hyvin tietoisia oman ammatil-

lisen roolinsa tärkeydestä, heillä on ammattitilpeyttä ja he haluavat tehdä työnsä mahdollisimman hyvin. He itsekin tunnistivat, että suurin haaste ja riski heidän suunnaltaan lapsen suojelun onnistumiselle on epävarmuus ja tiedon puute.

Yhteinen historia lisäsi varhaiskasvatuksen työntekijöiden positiivista suhtautumista lastensuojelun kanssa tehtävään yhteistyöhön. Toisaalta jos historia ja kokemukset lastensuojelusta olivat tapahtuneet haastateltavan työympäristön ulkopuolella eikä työntekijällä ollut varhaiskasvattajana muuta kokemusta lastensuojelusta, oli suhtautuminen lastensuojeluun paljon varauksellisempaa. Positiiviset kokemukset, kuitenkin häivyttivät persoonallisia tekijöitä, eli mitä enemmän haastatellut varhaiskasvatuksen työntekijät olivat kontaktissa lastensuojelun kanssa, sitä vähemmän heidän ennako-oletuksensa ja asenteensa vaikuttivat työskentelyyn.

Rakenteellisten tekijöiden asettamissa haasteissa, kuten ajankäyttö, johdon tuki ja organisaatiokulttuuri, haastateltavat kokivat voimattomuutta. Haastateltavat toivoivat sekä itselleen, että yhteistyö verkostoilleen enemmän resursseja, jotta lapsen suojelua voitaisiin toteuttaa oikea-aikaisesti ja myös ennakkollisesti.

Sosiaali- ja terveystalvelujen toimintaa kuormittaa monin paikoin riittämättömät resurssit, joka aiheuttaa työntekijöille paineita ja kiirettä. Moniammatillinen työskentely koetaan usein kielteisenä, koska sen katsotaan vievän aikaa muilta tehtäviltä ja olevan ylimääräinen taakka jo ennestään kiireisessä työssä. (Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen 2019: s. 21). Tällaista asennetta en kuitenkaan havainnut haastatelluissa varhaiskasvatuksen työntekijöissä. He olivat hyvin avoimia ja jopa toivoivat enemmän moniammatillista yhteistyötä sekä tiimityöskentelyä lastensuojelun viranomaisten kanssa. Luottamus ja avoimuus ovatkin tärkeitä pohjia moniammatilliselle yhteistyölle, koska ne parantavat työhön sitoutumista, jolloin yhdessä ratkaistava asia, lapsen tai perheen ongelma, saa sille kuuluvan huomion ja lapsen tai perheen tilanteesta voidaan saada mahdollisimman kattava kuva (Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen 2019: s. 22).

9 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Eettisyys tarkoittaa sitä, että tutkija on koko prosessin ajan noudattanut eettisiä periaatteita ja käytetyt menetelmät ja analyysitavat voivat toimia minkä tahansa hyvinkin tehdyn tutkimuksen ohjenuorana. Lisäksi tutkimuksen tulee tähdätä siihen, että se saa aikaan

hyviä asioita sen kohteena oleville ihmisille. Tutkimus ei saa myöskään missään vaiheessa vaarantaa sen kohteena olevan elämän kulkua, etenkin silloin kun tutkitaan arkaa aihetta. (Juuti & Puusa 2020).

Opinnäytetyön aikana pyrin noudattamaan ohjeistettuja tutkimuseettisiä lähtökohtia ja periaatteita. Valitsin aineistonkeruumenettelyt mahdollisimman tarkoituksenmukaisiksi ja tähän opinnäytetyöhön sopiviksi. Pohdin tarkkaan tutkimusaineiston hyödyntämisen tavat ja aineiston säilytykseen liittyvät seikat. Opinnäytetyön tutkimuskohteille, eli haastatteluihin osallistuneille varhaiskasvatuksen työntekijöille informoin, millä tavoin saatuja tunnistetietoja käytetään ja säilytetään, minkälaiset tiedot hävitetään ja millä tavalla turvaan tutkittavien identiteetit. Jaoin kaikille haastatteluihin osallistuneille suostumuslomakkeet, joissa vakuutin, että vastaaminen tapahtuu anonymisti ja aineistot ovat ainoastaan opinnäytetyön tekijän tiedossa eikä tietoja luovuteta ulkopuolisille tahoille. Opinnäytetyön julkaisun jälkeen tutkimusaineisto hävitetään. Aineistonkeräämisessä taustatiedoista jätettiin pois sellaiset kysymykset ja vastaukset, joilla voidaan päätellä vastaajan henkilöllisyys. Opinnäytetyössä ei kerätty osallistujien taustatietoja, kuten ikää, sukupuolta tai työhistoriaa.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta edistää se, että olen uskottavin perusteluin pystynyt valitsemaan oikeanlaiset lähestymistavat ja menetelmät, joilla tutkimuskysymyksiin on löytynyt vastauksia. Tätä varten tutkimuksen etenemistä on kuvattava siten kuin se on toteutunut, mukaan lukien erehdykset ja harhautumiset tutkimuksen kuluessa. (Juuti & Puusa 2020).

Olen opinnäytetyössäni kuvaillut, mitkä koin tutkimuksen toteutuksessa haasteellisiksi. Tutkimuskohteena on entinen ja osittain myös nykyinen työyhteisöni, mikä tuo minulle paljon vastuuta pysyä neutraalina ja kiinnittää huomiota siihen, että haastateltavat henkilöt eivät koe minun rikkovan heidän luottamustaan ja erottelevan mitkä asiat he kertovat minulle tutkittavan ja mitkä asiat kollegan roolissa. Kasvokkain tapahtunut haastattelutilanne antoi tutkittaville selkeyttä haastattelukysymyksiin ja pystyin täsmentämään kysymysten asettelua. Olen myös opinnäytetyössäni ollut avoin, milloin oma roolini tutkijana on hämärtynyt haastattelutilanteessa ja miten olen korjannut tilanteen. Olen myös perustellut analyysimenetelmäni sekä lähestymistapani aineistoon.

10 Pohdinta

Tässä luvussa reflektoin opinnäytetyö prosessiani sekä analysoin sen onnistumista. Pohdin tutkimukselle kehitysideoita sekä esittelen tutkimuskysymyksiin ratkaisuvaihtoehtoja.

Opinnäytetyöni aihe on kiinnostava ja siinä on paljon potentiaalia jatkotutkimuksille. Haastattelukysymyksiä voisi muokata täsmäntävämmiksi ja haastatteluja järjestää lisää muissa päiväkodeissa. Olisi kiinnostavaa nähdä millaisia vastauksia työntekijöiltä tulisi yksiköissä, joissa on enemmän lastensuojeluasiakkuudessa olevia lapsia sekä ottaa tutkimuskohteeksi varhaiskasvatuksen työntekijöiden lisäksi lastensuojelun työntekijät. Minua kiinnostaisi myös tietää, mitkä asiat lastensuojelun sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat nimeäisivät yhteistyön haasteeksi ja millaisia yhtäläisyyksiä nousisi esille.

Tutkimuskysymykseni olivat, että mitkä ovat nykyiset käytännöt ja haasteet lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välisessä yhteistyössä varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkökulmasta sekä miten voimme edistää yhteistyötä eri toimijoiden välillä, niin että se parhaiten palvelee lasten etua. Haastatellut varhaiskasvatuksen työntekijät toivoivat enemmän avoimuutta, tietoisuutta sekä kontaktia lastensuojelun työntekijöiden ja varhaiskasvatuksen toimijoiden välillä ja kokivat voimattomuutta eriävistä näkemyseroista sekä yksipuolisuuden tunteista.

THL:n Barnahus-hanke pyrkii koordinoimaan ja kehittämään väkivaltaa kokeneiden lasten ja heidän perheidensä tarvitsemaa tukea ja hoitoa. Hankkeessa pyritään vahvistamaan lapsiystävällistä kohtaamista ja tiloja lapsille, joita kuullaan oikeudellisessa kontekstissa. Yksi hankkeen tavoitteista on myös moniammatillisen yhteistyön vahvistaminen ja mallien jakaminen poliisille, syyttäjille, oikeus psykologian yksiköille, lastensuojelulle, somaattiselle ja psykiatriselle sairaanhoidolle, koululle, varhaiskasvatukselle ja neuvolalle. Olen itse käynyt Barnahus:in verkkokoulutuksen ja se on todella hyödyllinen syväluotaus siihen, miten keskustella ja kohdata lapsi, joka on ollut tai epäillänsä olevan väkivaltarikoksen uhri. (THL 2024). Haastattelemani varhaiskasvatuksen työntekijät myös hyötyisivät Barnahus – hankkeen verkkokoulutuksesta, mutta haastatteluissa yhdeksi suurimmaksi haasteeksi ei noussut väkivaltaa kohdanneiden lasten asioiden hoitaminen yhteistyössä lastensuojelun kanssa vaan pikemminkin lastensuojeluilmoituksen kynnyksen tunnistaminen. Monet haastateltavat olivat epävarmoja siitä, milloin varhaiskasvatuksen työntekijän kannattaa olla yhteydessä lastensuojeluun, niiden lasten ja perheiden asioissa, jotka eivät ole kohdanneet väkivaltaa.

Opetushallituksen rahoittamassa ja Laurea Ammattikorkeakoulun järjestämässä LASTU-koulutuksessa (Lasten suojelua ja tukea varhaiskasvatuksessa) syvennettiin lastensuojeluosaamista ja vahvistettiin moniammatillista yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja lasten ja perheiden parissa toimivien tahojen kanssa. Koulutuksen tarkoituksena oli kerryttää varhaiskasvatuksen ammattilaiset tietoa lasten ja perheiden tukemisesta moninaisissa huolta herättävissä tilanteissa. Koulutuksen tarkoituksena oli vahvistaa osallistujien osaamistaan eri palveluiden tarjoamista tukimuodoista lapsille ja heidän perheilleen. Koulutuksessa toteutettiin käytännön kokeiluja monista eri kehittämismuodoista, muun muassa traumaattisen kriisin kohtaamisesta ja lastensuojeluilmoitusprosessista. (Pirinen, Kanervo & Lammi-Taskula 2023).

LASTU-koulutus vaikutti käsittelevän juuri niitä aiheita, joista haastattelemani varhaiskasvatuksen työntekijät olivat huolissaan. LASTU-koulutuksen jatkoksi Opetushallituksen rahoittama VALAS – Varhaiskasvatus ja lastensuojelu -koulutus on alkanut Laurea AMK:ssa tammikuussa 2024 (Laurea 2024). Jään itse seuraamaan, millaista materiaalia tämä koulutus tuottaa ja mitä mieltä siihen osallistuneet ovat omasta edistymisestään.

Työelämän yhteistyökumppanini yhteisössä, Pisan päiväkodissa, opinnäytetyöni tulokset ovat suoraan hyödynnettävissä. Keskustelin päiväkodin johtajan kanssa opinnäytetyöni tuloksista ja sovimme, että tuon valmiin ja julkaistun opinnäytetyön luettavaksi työntekijöiden taukotilaan. Keskustelimme myös siitä, että vaikka lastensuojelun ohjeistukset ovatkin saatavilla päiväkodin turvallisuuskansiossa ja Teams-sovelluksessa, tulisi aineiston olla helpommin saavutettavissa kaikille työntekijöille. Sovimme myös, että koostan päiväkodin lastensuojelualueen yhteystiedot sekä ohjeistukset lyhyeksi ja selkokieliseksi posteriksi, joka liitetään päiväkodin työntekijöiden infotaululle sekä kerään kaiken Espoon intrassa olevan aineiston omaksi Teams-kansioksi.

Lapsen suojelu ja moniammatillinen yhteistyö ovat aiheina erittäin ajankohtaisia ja koskettavat kaikkia sosiaalialalla työskenteleviä. Varhaiskasvatuksen sosionomin työn kuvan kehittyessä ja täsmentyessä, uskon, että näistä teemoista nousee oleellisia työtehtäviä nimenomaan sosionomeille varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Harmillisesti en päässyt haastattelemaan varhaiskasvatuksen sosionomia opinnäytetyöhöni. Varsinkin viimeisimmän varhaiskasvatuksen opettaja pätevyyden täsmentämisen jälkeen valmistuneen ja jo työnsä aloittaneen sosionomin haastattelu olisi voinut tuoda hyvän näkökulman tutkimuskysymyksiin.

Resurssien puute on harmillisesti hyvin tavallista moniammatillisen työskentelyn esteenä. Joissain tapauksissa taustaorganisaatio on voinut esimerkiksi antaa selkeän ohjeistuksen, siitä millaisissa asiakastapauksissa moniammatilliseen työskentelyyn on ryhdyttävä ja millaisissa ei. Resurssipulaan vedoten moni lapsi tai perhe jää siis ilman arvokasta moniammatillista osaamista. Resurssien puute vaikeuttaa ratkaisun löytämistä asiakkaan tilanteeseen. (Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen 2019: s. 22).

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin lapsen suojelun ja lastensuojelun kanssa tehtävän yhteistyön käytäntöjä ja haasteita varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkökulmasta. Tavoitteeni oli tunnistaa varhaiskasvatuksessa toimivien ammattilaisten kokemia haasteita ja esteitä onnistuneelle yhteistyölle lastensuojelun kanssa. Sen saavuttamiseksi oli mielestäni tarpeellista koota tietoa työntekijöiltä, jotka oman kokemuksensa takia parhaiten pystyvät kertomaan, minkälaisia hyviä asioita on tullut esille lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välisessä yhteistyössä, ja minkälaisia haasteita siinä on.

Kiitos Pisan päiväkodille ja Espoon kaupungille, että olen saanut toteuttaa opinnäytetyöni juuri tässä työyhteisössä. Erityisesti kiitos aktiivisille ja aiheesta kiinnostuneille haastatteluihin osallistuneille työntekijöille. Uskon, että opinnäytetyön tulokset ovat arvokkaita työyhteisölle ja organisaatiolle sekä muille lukijoille.

Lähteet

Ahvenainen, A. & Hellsten, S. 2022. 'Kun apu ei tunnu avulta' – lastensuojelun asiakasvanhempien kokemuksia lastensuojelusta. Kasper – kasvatus ja perheneuvonta Ry osana Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA:n vuosina 2020–2022 rahoittamaa Vanhempien ääni lastensuojeluun – osallisuushanketta. Saatavilla verkkojulkaisuna: <https://suomenkasper.fi/wp-content/uploads/2022/03/kun-apu-ei-tunnu-avulta_kasper_ry_290322.pdf>. Viitattu 12.05.2024.

Araneva, M. 2022. Lapsen suojelu: Toteuttaminen ja päätöksenteko – Käsikirja lapsen asioista päättävälle. Helsinki: Alma Talent.

Espoon kaupunki, 2024. Pisan päiväkotit. Luettavissa verkossa: <<https://www.es-poo.fi/fi/kasvatus-ja-opetus/varhaiskasvatus/pisan-paivakoti#nin-huolehdimme-lasten-hyvinvoinnista--45823>>. Viitattu 30.08.2024

Finlex 2024. Lastensuojelulaki 13.04.2007/417. Saatavilla verkkojulkaisuna: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1P1>> Viitattu 12.05.2024.

Finlex 2024. Varhaiskasvatuslaki 01.09.2018/540. Saatavilla verkkojulkaisuna: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2018/20180540>>. Viitattu 30.08.2024.

Finlex 2024. Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Saatavilla verkkojulkaisuna: <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2>. Viitattu 03.09.2024

Julin, E. 2020. Vaikuttava ennaltaehkäisy – mitä tutkimus kertoo nuorisoikäisten sijoitusten ehkäisystä. Luku 6: s. 113–117. Raportti 12/2020: 'Mikä auttaa? Tutkimuserustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa'. Toim. Heino, Tarja. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: PunaMusta Oy.

Juuti, P. & Puusa, A. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus.

Kainulainen, J. 03.09.2024. Poliisi epäilee kymmentä viranhaltijaa laiminlyönneistä – lastensuojelun asiakkaana ollut 4-vuotias kuoli väkivaltaan. Yleisradion uutiset. Saatavilla verkkojulkaisuna: <<https://yle.fi/a/74-20109096>>. Viitattu 03.09.2024.

Kekoni, T., Mönkkönen, K., Hujala, A., Laulainen, S. & Hirvonen, J. 2019. Moniammatillisuus käsitteinä ja käytänteinä. Teoksessa: Moniammatillinen yhteistyö – Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Toim. Mönkkönen, Kekoni & Pehkonen. Gaudeamus Oy. Tallinna: Printo Trükikoda.

Mönkkönen, K., Kekoni, T. & Pehkonen, A. 2019. Moniammatillinen yhteistyö – Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Toim. Mönkkönen, Kekoni & Pehkonen. Gaudeamus Oy. Tallinna: Printon Trükikoda.

Niemi-Weckström, A. & Turunen, K. 2022. Lapsen suojelu ammattilaisten yhteisenä tehtävänä – Käytännön esimerkkejä, kuinka lainsäädäntö ohjaa monialaista yhteistyötä

lastensuojelun yhdyspinnoilla. Pohjoinen lastensuojelu 20–22. Saatavilla verkossa: <<https://innokyla.fi/sites/default/files/2022-12/Lapsen%20suojelu%20ammattilais-ten%20yhteisen%20A4%20teht%C3%A4v%C3%A4n%C3%A4%20%282022%29.pdf>>. Viitattu 17.10.2024.

Opetushallitus 31.05.2023. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. 3. muutettu painos. Turenki: Hansaprint Oy. Saatavilla verkossa: <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf>. Viitattu 26.09.2024.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2024. Lapsen tuki varhaiskasvatuksessa. Valtioneuvosto. Saatavilla verkossa: <<https://okm.fi/lapsen-tuki-varhaiskasvatuksessa>>. Viitattu 14.10.2024.

Pirinen, A., Kanervo, R. & Lammi-Taskula, T. 2023. Lasten suojelua ja tukea varhaiskasvatuksessa LASTU-koulutuksen käytännön toteutukset. Laurea – ammattikorkeakoulu. Saatavilla verkossa: <<https://aoe.fi/#/materiaali/3317>>. Viitattu 21.10.2024.

Saastamoinen, K. 2016. Lapsen suojelu – viranomaisten ja muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Uudistettu painos. Ensipainos 2002. E-kirja. Helsinki: Tammi Oy.

Steinsdatter Øverhaug O. M., Laue J., Vis S. A. & Risør M. B. 2024. 'There's a will, but not a way': Norwegian GPs' experiences of collaboration with child welfare services – a grounded theory study. BMC Primary Care 25. 36 (2024). Saatavilla verkkojulkaisuna: <<https://doi.org/10.1186/s12875-024-02269-9>>. Viitattu 12.05.2024.

Suomen UNICEF 2024. Mitä ”lapsen edun ensisijaisuus” tarkoittaa? Lapsiystävällinen kunta – malli. Saatavilla verkkojulkaisuna: <<https://www.lapsiystavallinenkunta.fi/lapsen-oikeuksien-teemapaketit/aluksi-lapsen-etu-on-ensisijainen/mita-lapsen-edun-ensisijaisuus-tarkoittaa>>. Viitattu 17.10.2024.

Suomen Vanhempainliitto Ry 2024. Varhaiskasvatuksen hyvinvointityö. Saatavilla verkkojulkaisuna: <<https://vanhempainliitto.fi/vanhempainliiton-toiminta/varhaiskasvatus/varhaiskasvatuksen-hyvinvointityo/>>. Viitattu 03.11.2024.

Suominen, J. 02.05.2024. THL julkaisi karun tilaston. Talentia: ”Asiakasmäärän kasvu lisää työmäärää lastensuojelussa”. Talentia Ry. Saatavilla verkkojulkaisuna: <<https://www.talentia.fi/uutiset/thl-julkaisi-karun-tilaston-talentia-asiakasmaaran-kasvu-lisaa-tyomaaraa-lastensuojelussa/>>. Viitattu 03.09.2024.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2024. Lastensuojelun käsikirja. Mitä on lastensuojelu? Saatavilla verkossa: <<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>>. Viitattu 30.08.2024.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024. Barnahus-hanke. Saatavilla verkkojulkaisuna: <<https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/barnahus-hanke>>. Viitattu 21.10.2024.

Viitanen, E. 25.06.2024. Työntekijät kertovat arjestaan Suomen laittomimmassa lastensuojelussa: "Tämä työ on aika hardcore-osastoa". Yleisradion uutinen. Saatavilla verkkojulkaisuna: <<https://yle.fi/a/74-20093786>>. Viitattu 03.09.2024.

Haastattelukysymykset

Peruskysymykset:

1. Millainen koulutus sinulla on?
2. Mikä työssäsi on haastavinta?
3. Entä palkitsevinta?
4. Oletko tehnyt lastensuojeluilmoituksen tai ollut mukana lastensuojeluilmoituksen kirjoittamisessa?

Teema 1: Lapsen suojelu varhaiskasvatuksessa

5. Millaisia kokemuksia sinulla on perheistä, joista on tehty lastensuojeluilmoitus?
6. Miten olet koettanut auttaa lasta tai perhettä ennen lastensuojeluilmoitusta?
7. Oletko joskus ollut huolissasi lapsesta tai perheestä, etkä ole päätenyt tekemään lastensuojeluilmoitusta? Miksi?

Teema 2: Lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö

8. Miten lapsen tai hänen perheensä tilanne on muuttunut lastensuojeluilmoituksen jälkeen?
9. Millaiseksi koet yhteistyön lastensuojelun kanssa?
10. Miten, oman kokemuksesi mukaan, lastensuojelulle ilmoittaminen auttaa lasta tai perhettä?
11. Minkä koet suurimmaksi haasteeksi tai parhaaksi onnistumiseksi?

Teema 3: Yhteistyö tulevaisuudessa

12. Mitä mieltä olet varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välisestä yhteistyöstä?
13. Millä tavalla itse muuttaisit sitä?
14. Mitkä asiat pitäisit samanlaisena

